

Araştırma Makalesi • Research Article

Toplumsal Bütünleşme ve Toplumsal Ayrışma Bağlamında Milliyetçiliğin Eleştirel Analizi: Milliyetçi Hareket Partisi Üzerinden Bir İnceleme

A Critical Analysis of Nationalism in the Context of Social Integration and Social Segregation: A Study on the Nationalist Movement Party

Adem Çaylak*, Cansu Kaymal**

Öz: Milliyetçiliği, modernist bir bakış açısıyla değerlendiren kuramcılar; milliyetçiliğin asimilasyonist süreçle etnik azınlıkları baskın gruplar içinde eritme veya “gelenek icat etme” gibi enstrümanlar kullanarak “sosyal bütünleşme” amacına hizmet ettiğini iddia etmişlerdir. Makalede milliyetçiliğin Türkiye’deki ana akım temsilcisi olan Milliyetçi Hareket Partisi’nin (MHP) sosyal bütünleşme işlevini yerine getirip getirmediğinin sorunsallaştırılması hedeflenmiştir. Makalenin amacı, MHP’nin Türkiye’deki sosyal bütünleşme ihtiyacına ne ölçüde cevap verebildiğini sorunsallaştırarak araştırmaktır. MHP’nin örnek olay analizi üzerinden milliyetçiliğin toplumsal bütünleşmeye mi yoksa toplumsal ayrışmaya mı hizmet ettiğini karşılaştırmalı bir perspektiften inceleyen çalışmada, ilkin toplumsal bütünleşme ve ayrışmaya yönelik yaklaşımlar incelenmiştir. Sonrasında MHP özelinde milliyetçiliğin toplumsal bütünleşme ve toplumsal ayrışma işlevi ile ilişkiseliliği eleştirel bir biçimde analiz edilmiştir. Makale, nitel bir araştırmadır. Doküman analizi yoluyla toplanan veriler, yorumsamacı ve betimleyici bir yöntemle analiz edilmiştir. Bu bağlamda parti liderlerinin kongre konuşmaları, seçim beyannameleri, MHP ve milliyetçilik konularında yazılan kitaplar, tezler ve makaleler incelenmiştir. Makalede, ulus-devletin temel ideolojisi olan milliyetçiliğin bütünleştirici söylemlerinin aslında dışlayıcı bir nitelik taşıdığı MHP somut örneği üzerinden gösterilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal Bütünleşme, Toplumsal Ayrışma, Milliyetçilik. MHP.

Abstract: Theorists, who study nationalism from a modernist approach, claim that nationalism serves the needs of “social integration” by using techniques such as “inventing tradition” or by dissolving ethnic minorities into dominant groups through the assimilation process. The aim of this article is to investigate whether or not the Nationalist Movement Party (NMP), the mainstream political representative of nationalism in Turkey, fulfills its social integration function. The article aims at analyzing to what extent the NMP can respond to the social integration needs in Turkey. In the study, examining whether nationalism serves the needs of social integration or social segregation from a comparative perspective with a specific focus on the case of the NMP, approaches to the issue of social integration and segregation are, first, scrutinized. Then, the relationship of nationalism with social integration and social segregation functions is critically analyzed with reference to the NMP. The article uses a qualitative research perspective. The data collected through document analysis is elaborated by using a hermeneutic and descriptive method. In this context, the congress speeches of party leaders, election

* Prof. Dr., Kocaeli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü
ORCID: 0000-0003-3198-2353, ademcaylak@gmail.com

** Arş. Gör., Kocaeli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü
ORCID: 0000-0002-9265-8779, kaymal.cansu@gmail.com (Sorumlu yazar)

Received/Geliş: 01 July/Temmuz 2021

Düzeltilme/Revised form: 10 October/Ekim 2021

Accepted/Kabul: 22 October/Ekim 2021

Published/Yayın: 25 December/Aralık 2021

declarations, the books, articles, and theses written on the NMP and nationalism are examined. In the article, it is tried to show that the nationalist discourse of the NMP actually has an exclusionary character.

Keywords: Social integrity, Social segregation, Nationalism, Nationalist Movement Party.

Giriş

Milliyetçilik ansiklopedik olarak, “belirli bir milletin çıkarlarını, özellikle egemenliğini ve özyönetimini kazanmayı, daha sonar bunu ilelebet sürdürmeyi amaçlayan ideolojik fikir hareketi (Smith, 2010: 9)” biçiminde tanımlansa da literatürde milliyetçiliğin kökeni, nasıl doğduğu ve tarihsel gelişimi hususundaki görüşlerde konsensüs sağlanabilmiş değildir. Milliyetçilik literatüründe, milliyetçiliği, millet gerçekliği ile birlikte doğal, verili bir duygu olarak kabul eden premordiyalistlerden (ilkçi) vardır. Millet ve milliyetçiliği son yüzyılların modern yapıları olarak gören modernistler milliyetçiliğin kökenlerinin modern öncesi çağlarda aranması gerektiğini ve etnik bağların biyolojiye değil ortak geçmiş ve kültüre dayandığını iddia eden etno-sembolcülerin varlığı da bilinmektedir. Etnik kimlik ve milliyetçiliğin temelinde seçkinlerin iktidar mücadelesinin manipülasyonu olduğunu ifade eden araçsalcılara kadar çok geniş bir literatür söz konusudur.

Bu çalışmada genel anlamda milliyetçiliğin toplumsal bütünleşmeye mi yoksa ayrışmaya mı hizmet ettiği sorusuna odaklanılmaktadır. Bu sorunsal, Türkiye’de milliyetçiliğin ana akım temsilciliğini üstlenmiş bir parti olan MHP özelinde tartışılmaktadır. MHP’nin seçim beyannamelerinden ve liderlerinin bazı konuşmalarından yola çıkılarak birlik ve bütünlüğe vurgu yapan söylemlerin aslında ötekileştirici olduğu varsayımından hareket edilmektedir. MHP’nin söylemlerinin gerçekte toplumsal bütünleşmeye mi yoksa ayrıştırmaya mı yol açacağını tartışmadan önce, milliyetçilik kuramları hakkında bilgi vermek yerinde olacaktır.

Modernist yaklaşım, milletleri ve milliyetçiliği modern çağa ait yapılar olarak ele almıştır. Modernist yaklaşıma göre, kapitalizm, sanayileşme, merkezi devletlerin kuruluşu, kitle iletişim araçlarının artması, modern eğitim, kitap ve dergi basımı ile okur-yazarlığın kitleselleşmesi, kentleşme ve sekülerleşme gibi modern süreçler sonucunda milletler ve milliyetçilik ortaya çıkmıştır. Modernist ve araçsalcı yaklaşımı, ilkçi ve etnosembolcülerden ayıran en önemli özellik; modernistlerin, milliyetçiliğin millet gerçekliğinden kaynaklandığına değil, milliyetçiliğin milletleri yarattığına inanmasıdır (Özkırmı, 2019: 96-97). Milliyetçiliğin milletlerden önce var olduğu ve milletlerin milliyetçilik ile yaratıldığı düşüncesi, milliyetçilik kavramının içinde toplumsal bütünleşme işlevinin saklı olduğunu düşündürür. Ancak, “gerçekte somut olarak var olan farklılıkları, ortak bir kültür ve değerler çerçevesinde bir ulus inşa etmek için, yaratılmış hâkim bir kimliğin potasında eritmek, bütünleştirmek mi yoksa ayrıştırmak mı anlamına gelir?” sorusu önemlidir. Zaten, MHP’nin söylemlerinin ötekileştirici ve ayrıştırmacı olduğu varsayımımız, bu sorunsalla yakından alakalıdır.

Özkırmı’ya göre milliyetçiliğe dair ilkçi yaklaşım, bir kuram olmaktan çok bir bakış açısıdır. Bu bakış açısının en belirgin özelliği ise, milletleri eski çağlardan beri var olan, doğal yapılar olarak görmesidir (Özkırmı, 2019: 74). Modern milletlerin doğuşunu etnik geçmişlerini dikkate almadan açıklamanın mümkün olmadığını savunan ve milletlerin gelişim sürecini geniş bir zaman diliminde ele alan (Özkırmı, 2019: 191) etno-sembolcü yaklaşım ise, milletlerin etnik kökenine hayati bir önem atfetmektedir (Özkırmı, 2019: 74). Milletlerin, herhangi bir araçsalcı düşünceyle yapay olarak oluşturulmayıp doğal bir yapı olduğu varsayımı açısından MHP milliyetçiliği ilkçi yaklaşımın izlerini taşıırken, bir etnik çekirdek temelinde oluşmuş Türk ulusu düşüncesi ve kurt, Türk destanları türünden mit ve sembollerin kullanımı bakımından açısından etno-sembolcü düşünceden de izler taşır. MHP’nin, modern dönemde ortaya çıkan bir ulus-devlet yapılanmasının “milliyetçilik” ideolojisini ihtiva etmesi ve bu ideolojiyle bir üst kimlik çatısında farklılıkların birleştirilmesini amaçlayan bir parti olduğu kanaatinde olduğumuz için, milliyetçiliğe modernist-araçsalcı bir açıdan yaklaşan birkaç kuramcının fikirlerini kısaca açıklamak gerekir.

Milliyetçiliği Alman romantik düşüncesine göre temellendiren Kedourie’ göre, milliyetçilik, 19. yüzyıl başlarında Avrupa’da icat edilmiştir. Milliyetçilik, devlet gücünün kullanımını ve devlet teşkilatının kendisini halk nazarında meşrulaştırır. İnsanlığı milletlere bölen şey, milliyetçiliktir ve her

milletin ayırt edici özellikleri vardır. İşte vatandaşlık ve milli birlik, bu ayırt edici özellikler vasıtasıyla sağlanır. Yani her milletin kendine has oluşu, o millette biz duygusu yaratır (Kedourie, 1961: 32-51).

Deutsch; iktisadi, sosyokültürel, politik, teknolojik ve dilsel faktörlerin milliyetçiliğin asimile etme süreci üzerindeki etkisini ölçerek milliyetçiliği incelemiş ve sanayi toplumundaki sosyal hareketliliğin artışının milletlerin inşasını kolaylaştırdığını ifade etmiştir (Deutsch, 1962: 130-136). Ancak söz konusu asimilasyon sürecinin başarılı olabilmesi için sosyal hareketlilik ile kültürel entegrasyonun birbirini tamamlaması gerekir. Bu noktada devreye kitle iletişim araçları girer. Çünkü kitle iletişim araçlarının bireyleri ortak ideallere inandırma gibi bir işlevi vardır (Özkırımlı, 2019: 58-59).

Hobsbawm'a göre, milletler ve milliyetçilik toplum mühendisliği ürünü kavramlardır. Hobsbawm, bu gerçekliği, 'icat edilmiş gelenekler' kavramıyla açıklar. İcat edilmiş gelenekler olan duygular ve davranışlar tekrarlandığında, alışkanlık haline gelir ve toplum tarafından norm olarak içselleştirilir. Böylece geçmişle bugün arasında bir köprü kurulur (Hobsbawm ve Ranger, 2006: 17). Milli bilinç ise, icat edilen gelenekler arasında en baskın olanıdır. Milli bilinç, toplumu oluşturan bireyler arasında bir 'milli birlik' duygusu inşa eder ve dayanışmayı güçlendirir (Hobsbawm, 1995: 91-101).

Gellner'e göre milliyetçilik, siyasi birimle milli birim arasındaki uyuşmayı sağlayan bir ilkedir. Gellner, milliyetçiliği şöyle tanımlar: "Etnik sınırların siyasal sınırların ötesine taşmamasını ve özellikle bir devletin, içindeki etnik sınırların iktidar sahipleriyle yönetilenleri birbirinden ayırmamasını öngören bir meşruiyet kuramıdır" (Gellner, 1992: 19-20). Onun iddiasının altındaki temel düşünce yalnızca milliyetçilik çağında milletlerden söz edilebileceğidir. Milletler, sadece genel sosyal şartlar, yalnızca elitlere değil, halkın bütününe hâkim homojen bir merkezce yönetilen yüksek kültürleri gerektirdiğinde meydana gelebilirdi. Milliyetçiliğin özü birçok alt kültürün yer aldığı bir topluma, bir merkez vasıtasıyla yüksek bir kültürün empoze edilmesi idi (Gellner, 1992: 55-57). Toplumda herkesin bu yüksek kültürü paylaşması, toplumsal bütünleşmenin sağlanmasının ön koşuludur (Gellner, 1992: 107-108).

Anderson, milliyet ve milliyetçiliğin özel bir kültürel yapım olduğunu düşünmüş ve *Imagined Communities* adlı meşhur yapıtında milletlerin hayal ürünü cemaatler olduğunu vurgulamıştır. Buna göre milliyetçilik 18. yüzyıl sonlarına doğru oluşmuş (Anderson, 2009: 18) ve bir kez yaratıldıktan sonra farklı coğrafyalara, siyasi görüşlere, toplumsal yapılara kopya edilebilen bir sistem haline dönüşmüştür (Anderson, 2009: 19). Bu hayal ürünü topluluk içinde insanları birbirine bağlayan ortak değerler yaratılır ve bu değerler en küçük milletlerde bile diğerlerinden farklı olduklarına dair bir bilinç oluşturur. Gerçekte eşitsizlik ve sömür çok büyük boyutlarda bile olsa, birey, millet içinde bir yoldaşlık, kardeşlik olduğu algısını taşır. Bu duygu, bireye milleti için her türlü fedakârlıkta bulunma, 'uğruna ölme' gibi kahramanlıkları da telkin eder (Anderson, 2009: 20-22).

Carr'a göre 'millet' kelimesi ırk veya dil birliğine dayanan gruptur. Carr'a göre milletler doğal veya biyolojik topluluklar değildir. Carr açısından milletin tanımlanabilir veya hemen fark edilebilir bir varlığı yoktur. Millet, tarihteki spesifik dönemler ve bölgelerle sınırlıdır. Milleti doğuran şey milliyetçiliktir. Milliyetçilik, milleti politik erkin biricik haklı mercii olarak gösterir (Carr, 1990: 45).

Milliyetçiliğe modernist açıdan yaklaşmasa da, milliyetçiliği bir ideolojinin yanı sıra bir psikolojik davranış biçimi gibi gören Kellas'a göre milliyetçilik ve etnisite siyasetin merkezindedir. Devlete meşruiyet kazandıran ve vatandaşların devletle yakınlık kurmasını ve bağ oluşturmalarını sağlayan şey milliyetçiliktir. Millet, kendilerini birbirlerine ırk, kültür ve tarihle bağlı hisseden insanlardan oluşan topluluktur. Bu anlamda millet, toplumsal bütünleşmeyi öznel değerlerle kurar. Milleti oluşturan bireyler, millete sevgi ve sadakatle bağlıdır ve bu topluluk için kendini ölmeye hazır hisseder (Kellas, 1998: 1-6).

Şimdiye kadar ele alınan kuramcıların milliyetçilik çözümlenmeleri elbette ki daha derin ve kapsamlıdır. Ancak çalışmanın kapsamı ve odak noktası gereğince milliyetçiliğin toplumsal

bütünleşme amacına hizmet eden yönleri kısaca ele alınmıştır. Milliyetçiliği modernist bakış açısıyla veya bu bakış açısının dışında yorumlayan bazı kuramcılara göre, açıklamış olduğumuz gibi, milliyetçiliğin milli kültür yaratma, birbirine yüksek değerlerle bağlı ortak bir kültür taşıyan bireylerden oluşan millet yaratma gibi bir işlevi vardır.

Ulus-devlet yapısının kurucu ideolojisi olarak milliyetçiliğin millet oluşturan unsurları tek potada eritme özelliği bütünleştirici gibi görünse de, farklılıkları görmezlikten gelme bakımından dışlayıcı ve parçalayıcı olduğu açıktır. Bu çalışmanın ilk bölümünde toplumsal bütünleşme kavramı ele alınmıştır. İkinci bölümde milliyetçiliğin sadece birleştirici değil, ayrıştırıcı, dışlayıcı bir işlevinin de olduğu yönündeki yaklaşımlar incelenmiştir. Üçüncü bölümde MHP'nin milliyetçilik anlayışına ve ideolojik tutumuna kısaca değinilmiştir. Dördüncü bölümde ise nihayet Türkiye'deki politik milliyetçiliğin ana akım temsilcisi olarak MHP'nin sosyal bütünleşme işlevini yerine getirebilme yeterliliği tartışılmaktadır. Bu tartışmada temel olarak, partinin seçim beyannameleri ve parti liderlerinin kongre konuşmaları kullanılmıştır. İncelemede 18 Nisan 1999 genel seçimlerinden günümüze kadar olan süreç incelenmiştir.

Sosyal Bütünleşme ve Milliyetçilik

Sosyolojik bir kavram olan sosyal bütünleşme, bir toplumu oluşturan çeşitli unsurların belli değerler ve birtakım asgari müşterekler etrafında bir araya gelişini anlatır. Bu birliktelik, toplumun devamlılığını ve istikrarını sağlar. Toplumlar, bağılıklarının gücüyle orantılı olarak farklılıklardan doğan iç çatışmaları tolere etme ve asgari düzeye indirme kapasitesine sahip olur.

Parsons, toplumsal sistem ve bu sistemin alt sistemleri kuramını geliştirmiştir. Parsons, toplumun bir bütün olarak doğru bir şekilde işleyişini, sistemin parçalarının uyumlu birlikteliğine dayandırır (Parsons ve Platt, 1973: 10-12). Burada önemli olan konsensüs ve koordinasyondur. Konsensüs, değerler ve düşüncelere ilişkindir (Abrahamson, 1990: 34-42)

Fichter'e göre sosyal bütünleşme, ancak bir kültür ortamında bütünleşme ile sağlanabilir. Diğer bir deyişle, toplumun bütünleşmesinin sağlanabilmesi için önce kültürün bütünleşmesi gerekmektedir. Çünkü aynı kültürel kodlara sahip kişilerin ortak çıkarlar ya da hedefler doğrultusunda örgütlenmeleri daha kolay olur. Fichter, sosyal bütünleşmenin sağlanabilmesi için gerekli ana faktörlerin kültür, kurumlar ve sınıflar olduğunu belirttikten sonra bir de yardımcı faktörden bahseder. Bu da, 'bir savaş sırasında düşmanın yarattığı tehdittir. Bu faktör, halkı birlik, beraberlik ve dayanışmaya teşvik eden bir sosyal reaksiyon oluşturur (Fichter, 1996: 205-207). Kültür gibi objektif kriterler çerçevesinde tanımlanan bir milliyetçilik yaklaşımı, kültürün sosyal bütünleşmeye hizmet ettiği algısından yola çıkar. Ancak, böylesi bir algının, bir toplum içindeki aynı kültürü paylaşmayan kimseleri dışlayıp ötekileştireceği ve böylece özellikle heterojen toplumlarda toplumsal ayrılmaya yol açabileceği açıktır.

Gökalp, toplumsal kuramlarını geliştirirken Türk toplumunun siyasal ve sosyal bunalımlarını göz önünde bulundurmıştır. Bunun için dayanışma ve birliktelik ihtiyacını gerektiren değişme dönemlerini anlamlandırmaya çalışmıştır (Türkdoğan, 1983: 91). Gökalp'in en önemli eseri *Türkleşmek, İslamlaşmak ve Muasırlaşmak*' tır. Bu eserde, Türkleşmek ve İslamlaşmak, bütünleşmenin unsurlarıdır ve aralarında bir çatışma yoktur (Gökalp, 1992: 16). Türk toplumunun milli şuur ile bütünleşerek milletleşme sürecini tamamlaması, Gökalp açısından en temel meseledir. Bu noktada ortaya attığı en önemli kavramlardan biri olan 'milli vicdan' Durkheim'in kolektif bilinç kavramına benzetilir. Gökalp'in önemli ayrımlarından biri olan hars-medeniyet ayrımına göre, hars ulusal, medeniyet evrenseldir. Türk toplumunun harsi bir millet olabilmesi, milli vicdan sahibi olmasına bağlıdır (Kongar, 1996: 49). Milli vicdan, beraberinde ulusal bilinci getirir. Ulusal bilinç olmaksızın bir milletin ayakta kalabilmesine imkân yoktur. Bağımsızlık ve ayrıca her alanda kalkınma ve ilerleme de ulusal bilinç ile mümkündür (Gökalp, 2011: 84-86).

Toplumsal bütünleşme meselesi üzerinde yazmış kuramcılarının düşünceleri göz önüne alındığında, milliyetçiliğin toplumsal bütünleşmeyi sağlamadaki rolü anlaşılmaktadır. Milliyetçiliğe aşırı işlevselci yaklaşmakla eleştirilen Gellner bile, milliyetçiliğin kökeninin modernleşmeyi meşrulaştırmasında aranmaması gerektiğini itiraf etmiş, modernleşen bireyin sahip olduğu kültürle,

iktidarın sahip olduğu kültürün farklı olduğu durumda birey için hayatın zorlaşacağını ve ortak bir kültüre bağlılık oluşturmanın işleri daha kolaylaştırdığını ifade etmiştir (Gellner, 1996: 626). Anderson ise, küçük bir toplum içinde bile birbirini hiç tanımayan ve belki de karşılaşma ihtimali hiç olmayan bireyleri birbirine bağlayan ortak şeylerden bahseder. Bu bireylerin hepsinin aklında birlikte yaşama düşüncesi vardır (Anderson, 1995: 20). Yukarıda değinildiği üzere, Hobsbawm'a göre, milli birlik duygusunun oluşması için birtakım gelenekler icat edilmiştir. Milliyetçiliğin, millet yapısını doğurduğunu iddia eden kuramcılar ile toplumsal bütünleşme kuramcıları birlikte düşünüldüğünde milliyetçiliğin, siyasi bütünleşme ve sosyal bütünleşme açısından büyük önem taşıdığı görülmektedir.

Max Weber de, milletin, toplumdaki insanların birbirine göstereceği sıcaklık ve sevgiyle temellendiğini ve bu sevginin milleti bir araya getiren dil, inanç ve kültür gibi temel fatörlerden kaynaklandığını ifade eder (Weber, 1996: 257-259). Bu unsurların öznel olduğu ve duygulara dayandığı rahatlıkla görülebilir. Örneğin okullarda yapılan bayrak törenlerinde veya milli bayramlardaki askeri geçitlerde törenlere katılan, saygı duruşunda duran, milli marşını söylerken duyulan ve gururlanan birey, gerçekten o ulusun kurucu etnik kimliğine mensup değildir. Ancak o etnik kimliğin değerlerini kültürel çevre ve milli eğitim vasıtasıyla özümsemiş ve o etnik kimliğin bir parçası olduğu varsayımını kanıksamıştır.

Her kimliği kendi özgünlüğüyle kabul etmektense, tek bir özgün, yüksek kültüre sahip, tarihsel olduğu varsayımına dayanan bir kimlik yaratıp, diğer tüm grupları bu kapsayıcı kimlik altında eriterek ulus-devlet yaratma gayesi taşıyan milliyetçilik ideolojisi 'birleştirici ve bütünleştirici' olduğu iddiasını taşımaktadır. Tam olarak bu nedenle bütünleşmek pahasına öz kimliğinden taviz vermek istemeyen kimliklerin mensuplarına karşı zora ve baskıya dayanan politikalar izlemekten çekinmez. Bu noktada, Ernest Renan tarafından formüle edilen ve objektif kriterlerden ziyade sübjektif kriterlere dayanan, millet kavramını kan, soy, ırk ortaklığına değil de aidiyet duygusu ve müşterek kader birliğine bağlı kılan, vatandaşlık bağı ile devlete ait olan herkese eşit haklar veren Fransız tarzı milliyetçiliğin de özünde dışlayıcı olduğunu söylemek mümkündür. Zira böyle bir milliyetçilik düşüncesinde de ortak değerlerin neler olduğu belirlenir ve bu asgari müştereklerde birleşen bir ulusal birlik ön plana çıkar (Canatan, 2010). Sonuçta ortaya çıkan ulusal birlik, ortak değerleri benimsemeyenlerin ayrıştırıldığı bir sosyal bütünlüktür. Kanaatimizce dışlayıcı olmayan bir sosyal bütünlük, bir sosyal yapıyı oluşturan unsurlar olarak farklılıkların, aynileştirilmeye çalışılmasından ziyade, kendi kimlikleriyle ve farklılıklarıyla tanınmalarıyla mümkündür. Mouffe'un tabiriyle antagonistik (çatışmacı) ilişkiler tanınmaksızın ve çatışan çıkarlar ve değerler olmaksızın çoğulcu bir toplumun inşası mümkün değildir (Mouffe, 1999: 756). Bir "öteki" yaratmaksızın bir dinî, millî, etnik vb. hiçbir kimlik oluşturulamaz. Mouffe açısından "öteki" olan ve çatışılan hasmın, ahlaken kınanması ya da düşman olarak yok edilmesi değil, siyasi olarak rakip görülmesi gerekir. Mouffe'e göre, antagonizmaların yokluğunun sonucunda etnik, dinsel vb. kimlikler ortaya çıkmıştır (Mouffe, 2008: 16). Oysa gerçekte siyasal ve kamusal hususlarda bir uzlaşımın sağlanması mümkün olmadığı için, antagonizmaların karşı karşıya gelmesine uygun bir zemin hazırlanması gerekir (Mouffe, 2019: 100-101). Böylelikle egemen bir grubun hegemonyasını tesis etmek adına bütün toplumun kabul etmek zorunda kaldığı, dışlayıcı ve ötekileştirici bir sosyal bütünleşmeden ziyade, herkesin kendi kimliğiyle var olabildiği ve her kimliğin hegemonya mücadelesinde eşit şartlarda yarıştığı bir sosyal bütünlük ortaya çıkar.

Milliyetçiliğin Ayrılkçı Yüzü

Milliyetçilik kavramına ilişkin çeşitli teoriler ortaya atılmış, birbirinden farklı yaklaşımlar ve bakış açılarıyla açıklamalar yapılmıştır. Bu teoriler ve bakış açılarının bir kısmı milliyetçiliği, dağınık bir toplumu ortak değerler etrafında bütünleştiren bir ideoloji olarak tanımlar. Bir kısmı, toplumu bütünleştirici, sivil, liberal, insancıl, iyi yüzünün yanında, dışlayıcı, faşizan, bölücü ve kötü bir yüzünün olduğunu da belirtir. Ancak, milliyetçiliğin sivil, liberal, bütünleştirici ve eşitlikçi yüzü olan sübjektif kriterlere dayalı hâli bile, farklı kimliklere, egemen bir kimliğin etnik ve kültürel değerlerini dayattığı ve herkesin o değerler etrafında birleşmesini beklediği için, milliyetçilik ile yaratılan sosyal bütünleşmenin sorgulanması gerektiği açıktır. Çünkü böylesi bir sosyal bütünleşme, bütünlüğü

sağlamak adına, farklılıkları dışlayıcı ve öteki olanı düşmanlaştırıcı bir karakter taşır. Toplumsal ayrışmadan kastettiğimiz, sosyal bütünleşmeyi sağlamak için ortak milli değerleri benimsemeyen kesimlerin, ötekilerin düşmanlaştırılmasıdır.

Etno-sembolcüler, modern milletlerin, geçmişteki etnik toplulukların devamı olduğunu ve fakat milliyetçilik duygusunun modernleşmenin ürünü olduğunu öne sürmüşlerdir. Buna göre modern öncesi dönemlerin etnik bağlılıkları, modern çağın milli bilincini önceler (Özkırımlı, 2019: 189-192). Anthony Smith, ulus-devletin etnik çekirdekler etrafında oluştuğundan bahsetmiştir. Etnik çekirdekler, birbirine bağlı, diğerlerinden farklılıklarını bilinçli bir şekilde kabul eden fertlerden meydana gelen etnik topluluklardır. Bunlar, daha sonra oluşacak imparatorluk ve modern devletlerin temelidir (Smith, 1994: 32-33). Ulus-devletler genellikle hâkim bir etnik topluluğun etrafında, o topluluğun kuvvetinin yettiği diğer toplulukları, asimile etme veya işgal yoluyla kendi bünyesine katmasıyla meydana gelmiştir (Smith, 1994: 48-49). Smith, milliyetçilik kavramının, millet denen topluluğun özerklik, birlik ve özdeşlik arayışıyla ortaya çıkan bir ideoloji olduğunu ifade etmiştir (Smith, 1994: 121). Bu birlik ve özdeşlik, hâkim etnik topluluk tarafından belirlenen ortak değerler çerçevesinde olacağı için, diğer etnik gruplar ya bu değerleri kabul etmek suretiyle ulus-devletin eşit yurttaşları ya da sosyal bütünün kendi kültürel kimliğiyle var oluş mücadelesi veren ötekileri olacaklardır.

Milliyetçilik ideolojisinin 1990'lardaki yükselişinin nedeni, küreselleşmenin ve post-modernist ideolojilerin sonucu olan etnik bölünme tehlikesine karşı bir panzehir olarak düşünülmesinde aranmalıdır (Hassner, 2010: 279). Ulus-devleti yücelten milliyetçilik tanımları, devlet-millet özdeşleşmesine ve kültürel farklılıkların silinmesine hizmet etmiştir. John Hall, "Avrupa tarihi, milli türdeşleştirme tarihidir" (Hall, 2008: 20) sözüyle modern ulus-devletlerin kuruluşunu özetlemektedir. Hall'ın bahsettiği 'milli türdeşleştirme' eyleminin, her zaman yumuşak bir biçimde gerçekleştirildiğini düşünmek yanıltıcıdır. Farklılıkların törpülenerek ulus-devletlerin kurulması süreci, çoğu zaman iç savaş, tehcir, etnik temizlik gibi kanlı olaylara sahne olmuştur.

İrkçilikle milliyetçiliğin yakından ilişkili olduğunu, milliyetçiliğin aşırılığa ulaşmış biçiminin ırkçılık olduğunu iddia eden yazarlar olduğu gibi, ikisinin ayrı şeyler olduğunu öne sürenler de vardır (Aktaş, 2019: 1875). Ancak milliyetçiliğin dışlayıcı niteliği, sadece ırkçılık tehlikesinden kaynaklanmaz. Eley ve Suny'e göre, milliyetçiliğin kurguladığı sosyal gerçeklik, bireylere, bir millete, büyük bir siyasi topluluğa ait olma bilincini verir (Eley ve Suny, 1996: 4-5). Bu aidiyet, büyük siyasi topluluğun içindekiler ile dışındakiler arasına kesin bir çizgi çeker. Yani, bir milli bütünü diğerinden ayıran özellikler milli kimliğin belirleyicileri olmakla birlikte, bir de 'öteki' yaratır.

Milliyetçilikle ilgili pek çok tipoloji ortaya atılmıştır. Bu tipolojilerde milliyetçiliğin sivil, liberal, batılı ve bütünleştirici yüzlerinin yanında; organik, zora dayalı, etnik, doğulu ve parçalayıcı yüzlerinin de olduğu görülmektedir. Örneğin Hans Kohn'un 'doğulu-organik' ve 'batılı-isteğe bağlı' milliyetçilikleri; milliyetçiliğin organizmacı ve muhafazakâr karakteri olabildiği gibi; liberal ve çoğulcu bir karakteri de olabildiğini (Kohn, 1944: 329-331) anlatmaya çalışmıştır. Louis Snyder ise, kronolojiye dayalı bir tipoloji ortaya atmış; 1815-1871 arası milliyetçiliği 'kaynaştırıcı', 1871-1900 arası milliyetçiliği 'dağıtıcı', 1900-1945 arası milliyetçiliği 'saldırgan', 1945 ve sonrası milliyetçiliği ise 'çağdaş' olarak tasnif etmiştir (Snyder, 1954). Bu tipolojilerde milliyetçiliğin liberal-muhafazakâr, ilerici-gerici, bütünleştirici-ayırıcı gibi zıt karakterleri içerdiği görülmektedir. Bu tür tipolojiler, milliyetçiliğin iyi ve kötü olduğunu düşünmeye olanak sağlamaktadır. Nairn'e göre, milliyetçiliği 'iyi' veya 'kötü' olarak nitelendirmek doğru değildir. Çünkü her milliyetçilik iyilik ve kötülüğü birlikte taşır (Özkırımlı, 2019: 104).

Renan'a göre, sivil milliyetçilik ve etnik milliyetçilik olmak üzere iki tip milliyetçilik vardır. Fransız Devrimi sonrası Batı'da ortaya çıkan vatandaşlık, hak ve ödevler gibi kavramlara dayanan liberal milliyetçilik sivil olandır. Doğu'da, etnik unsurlar çerçevesinde ise, etnik milliyetçilik ortaya çıkmıştır. Etnik milliyetçilik, ayrılıkçı bir özellik taşır. Ortak köken, dil, din gibi unsurları millet olabilmenin kıstasları olarak tanımlar ve ortak bir geçmiş paylaşma, aynı ırka mensup olma gibi belirleyici faktörler üzerinden otoriter ve dışlayıcı bir nitelik kazanır (Renan, 1996: 45-48).

Liberal milliyetçilik, ulus fikriyle nihai şekilde Rousseau'dan türetilen halk hâkimiyetine inancı birbirine bağlarken, muhafazakâr milliyetçiliğin meselesi toplumsal birlik ve kamu düzenidir (Karadağ ve Yaman, 2018: 93). Muhafazakâr milliyetçiliğin ayrılıkçı yüzünün kaynağı, sosyal bütünleşme adına farklılıkları asimile etme, içinde eritme, yok etme isteğidir.

Muhafazakâr milliyetçilik, ulusu sürekli olarak iç ve dış tehditler altında görür. Dış tehditler, vatandaşların her türlü baskıya katlanmasının meşru zemini olarak sunulurken, iç tehditler farklılıkların baskılanmasını mazur gösterir (Erdoğan, 1999: 95). Sonuçta önemli olan devletin ve milletin bekasıdır. Milliyetçilik sosyal kaos ve demografik değişmelerin bir ürünü olarak ortaya çıkarsa ve yabancı kültürlerin sızması tehlikesine karşı verilen bir tepki olarak doğarsa, ulusun ortak değerlerini ve birlik bütünlüğü aşırı vurgulayan, türdeş ulus kavramını ön plana çıkaran bir nitelik taşır. Muhafazakâr milliyetçilik, kendini bu noktada gösterir. Muhafazakâr milliyetçilere göre, çok-kültürlü ve çok-uluslu milliyetler istikrarlı olamazlar. İstikrar için sosyal ve politik bütünleşme gerekmektedir (Erdoğan, 1999: 95). Bunun için göç ve farklı etnik kimliklerin varlığı, muhafazakâr milliyetçilik açısından tehlikelidir.

Kıscası milliyetçiliğin etnik, muhafazakâr, organik, objektif yüzü ayrılıkçı ve bölücü olarak kabul edilirken, ulusal, liberal, gönüllülüğe dayalı, sübjektif yüzü birleştirici ve bütünleştirici olarak görülür. Böylesi bir tasnif kısmi bir gerçeklik ihtiva etse bile, liberal karakterli milliyetçiliğin sosyal bütünleştiriciliğinin farklılıkları yok saymak pahasına hayata geçtiği unutulmamalıdır. Türk milliyetçiliğinin nasıl bir karaktere sahip olduğunu ve toplumsal bütünleşme veya toplumsal ayrışmaya ne ölçüde hizmet ettiğini anlayabilmek için, önce Türk milliyetçiliğinin tarihsel gelişimini incelemek, sonra da Türkiye'de milliyetçiliğin ana akım temsilcisi olarak MHP'yi ideolojik ve söylemsel açılardan incelemek faydalı olacaktır.

Türk Milliyetçiliğinin Gelişimi

Türk milliyetçiliğinin kökenlerinin Orta Asya'ya kadar uzandığına yönelik iddiaların mevcut olmasıyla birlikte (Altındağ, 2016: 45), genel kabul Türkiye'de milliyetçiliğin Osmanlı Devleti'nin 19. ve 20. yüzyıllarda karşılaştığı etnik ayrılıkçı hareketlere bir tepki ve devletin bekası için önerilen Batıcılık, Osmanlıcılık, İslamcılık, Türkçülük- reçetelerden biri olarak doğduğu yönündedir (Zürcher, 2000: 186-193). Önceleri, Osmanlı İmparatorluğu'nda millet dendiğinde akla gelen dinî gruplardır. Katolikler, Yahudiler, Müslümanlar vb. bütün dinî topluluklar bir millet olarak anılmıştır (Sarınay, 1994: 39). Osmanlı'nın kurucu unsuru Türk etnik kökeni olmasına rağmen, Türk olmaktan değil, Müslüman olmaktan bahsedilmiştir (Karpas, 1995: 26). İmparatorluğun, çeşitli nedenlerle Batı ile iyi ilişkiler kurmak zorunda kalmasının sonucunda birtakım yasal düzenlemelere gidilmiştir. Tanzimat Fermanı'nın kabul edilmesiyle dine dayalı millet sistemi kaldırılmış ve eşit Osmanlı yurttaşlarının Osmanlı kimliği altında birleşmesini öngören Osmanlılık kavramı gündeme gelmiştir (Lewis, 2008:8-11). Batıda gelişen ve imparatorluklar açısından ayrılıkçı bir tehlike taşıyan milliyetçilik hareketine karşı geliştirilen bu imparatorluk kimliği altında birleşme metodundan beklenen fayda görülmemiş ve sonucunda gayrimüslim topluluklar isyanlarla kendi bağımsızlıklarını kazanınca Türkçülük ve İslamcılık akımları ön plana çıkmıştır. Birinci Dünya Savaşı sonrasında ise, Türkler ile aynı dini paylaşan Araplar, Osmanlılık çatısından ayrılınca, Osmanlı'nın Türk unsurlarının elinde kalan tek ideolojik akım, Türk milliyetçiliği olmuştur.

Osmanlı Devleti yıkıldıktan sonra Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucu kadrolarına miras kalan milliyetçilik, soya dayalı pan-Türkçü eğilimleri uzaklaştırmış ve ulus-devlet temelini oluşturacak bir milliyetçiliğe yönelmiştir. Bu milliyetçilik Osmanlı'dan kalan Türk-Müslüman unsurların gücüne güvenmiş ve sınıfsız, kaynaşmış bir toplum yaratma projesi yaratmaya çabalamıştır (Tanör, 1996). Gelişmiş Batı ülkelerine karşı hissedilen dışlanmışlık hissiyle birlikte, bu ülkelere olan mesafeyle alakalı tuhaf bir ilişki biçimi geliştirilmiştir. Bu ülkeler bir taraftan milli birliğe düşman dış tehditler olarak görülmüş, hem de onların kullandıkları araçlarla muasır medeniyetler seviyesinin üstüne çıkmak hedeflenmiştir. Bu tuhaflığı yok etmek için Türk Tarih Tezi, Güneş Dil Teorisi gibi vasıtalarla 'altın çağ mitosu' yaratılmıştır. Batı kültürlerinin, dillerinin aslında Türk dili ve kültüründen neşet

ettiği, dolayısıyla Türklerin bu dillerden kelimeleri ve bu milletlerin kültürel unsurlarını ithal ettiğinde kendisinin olanı geri aldığını, zaten kültür ve medeniyetin kaynağının Türkler olduğu inancı topluma sözde bilimsel bir dille yayılmıştır (Zürcher, 2000: 276-278).

Cumhuriyetin temel ilkelerinden biri olan Türk milliyetçiliğine ilişkin farklı yorumlar yapılmıştır. Kemal Karpat'a göre, Türk milliyetçiliği milli dayanışma ve kültürel gelişme ortamı yaratmak için asimilasyonist politikalar izlemişken (Karpat, 2010: 33), Muhsin Yazıcıoğlu'na göre Türk milliyetçiliği emperyalizm karşıtı bir savunma milliyetçiliğidir (Yazıcıoğlu, 1998: 154).

Batılı bir anlayışa sahip yeni Cumhuriyet, Osmanlı kimliğini tasfiye edecek arayışlar içinde Doğulu ve Müslüman kimliğini Türkiye Cumhuriyeti yurttaşı üst kimliğinin içinde eritmiştir (Tüfekçioğlu, 1992: 79). İrkçı ve etnikçi bir karaktere haiz olmadığını iddia eden Türkiye Cumhuriyeti'nin resmi milliyetçilik ideoloji, Anadolu'da öteden beri varlığını sürdüren bütün etnik ve kültürel kimlikleri, tek bir ulus potası içinde birleştirmeye çalışan bir özellik taşımaktadır (İnaç, 2005: 104). Bu bakımdan, bütünlendirici ve eşitlikçi bir anlayışla hem Batı milliyetçiliğine karşı bir savunma mekanizması hem de Batı milliyetçiliğinden mülhem gelişen Türk milliyetçiliği, sosyal bütünlüşme adına farklılıkları aynileştirme amacı taşımaktadır.

2. Dünya Savaşı sonrasında Türkiye'de çok partili hayata geçiş başlamıştır. Savaşın dışında kalmak istemeyen Türkiye, faşist Alman milliyetçiliğinin etkisi ve Almanya'nın galibiyetine inançla Sovyetler Birliği'nde yaşayan Türklerin bağımsızlığı ve bir Turan birliği kurulması yönünde düşünceler geliştirmiştir. Ancak Almanya'nın yenilmesiyle, Sovyetler Birliği'nin tepkisini çekmemek için 3 Mayıs 1944'te Türkçüler yargılanmıştır (Zürcher, 2000: 298).

Soğuk Savaş döneminde ABD'nin çeşitli ülkelerde komünizmin yayılmasına karşı dinleri destekleme politikası, Türkiye'de Sünni İslam ağırlıklı politikaların milliyetçiliğin içine daha fazla sızmasına neden olmuştur. 1970'lerde kurulan Aydınlar Ocağı, Türk-İslam sentezi düşüncesinin yayılmasında etkili olmuştur. Bu çerçevede ateistler, komünistler, ayrılıkçı Kürtler, Aleviler ve Müslüman olmayanlar ötekileştirilip iç düşman konumuna getirilmiştir (Güvenç vd. 1991). Liberal ve kucaklayıcı söylemlerle iktidara gelen Ak Parti, ilk yıllarında Türk milliyetçiliğine muhalif söylemler geliştirdi. Partinin lideri, 'her türlü milliyetçiliği ayaklar altına aldığını' vurgulayıp hemen her konuşmasında 'bu milletin farklılıklarına' vurgu yapmıştır. Demokratik açılım, Milli Birlik ve Kardeşlik Projeleriyle, Kürt sorununa ilişkin bir çözüm sürecine girilmiş ve Kürt kökenli vatandaşları temsil eden siyasi partilerle iyi ilişkiler geliştirilmiştir. Gülen Cemaati'nin Türkçe Olimpiyatlarına katılım gösterilerek yapılan etkinliklerde milliyetçilik ideolojisi kullanılmış ve bu gibi aktiviteler sonucunda yayılmacı bir milliyetçilik inşa edilmeye çalışılmıştır. Gülen Hareketi tarafından araçsallaştırılan milliyetçilik, gerçek kimliğin Türk, Özbek, Kırgız, Azeri, Kazak, Türkmen, Tacik vb. karışımıyla, yani sadece Türk etnik kimliğine inanan biçiminde, yayılmacı bir milliyetçilik olarak kendini göstermiştir.

İlerleyen yıllarda Cemaat ile ilişkiler bozulmuş, Avrupa Birliği'ne girmek imkânsızlaşmış, Kürtler ile girişilen barış süreci yerini gerginliklere bırakmıştır. 15 Temmuz 2016 yılında MHP ile Ak Parti arasında güvenliği, toplumsal düzen ve istikrarı sağlamaya yönelik bir milliyetçilik anlayışına dayalı bir ittifak başlamıştır. Bu ittifakla Ak Parti, bir zamanlar her türlüünü ayaklar altına aldığı milliyetçilik ideolojisinin politik temsilcilerinden biri hâline gelmiştir. Osmanlı Devleti'ni son dönemlerde milliyetçiliğe iten iç ve dış konjonktür, Türkiye'nin günümüzdeki iktidar partisi açısından da geçerli olmuş ve öteden beri milliyetçilik 'bekayı sağlamaya yönelik sarılmak durumunda kalınan bir vasıta olagelmıştır (Can, 2019). Bu türden bir milliyetçilik de 'yerli ve milli' sloganı ile birlikte dinsel bir milliyetçilikle karışık bir işlevselliği haiz olmaktadır.

Toplumsal ayrışma, kutuplaşma, iç ve dış düşmanların milli bütünlüğe zarar verme tehdidi arttıkça milliyetçiliğe sığınılmaktadır. Diğer bir deyişle, sosyal bütünlüşmeye hâlel getirecek her türlü tehdit, aslında siyasi bir ideoloji olarak milliyetçiliği tahkim etmektedir. Daha önce belirtildiği gibi, aslında bütünlendirici bir ideoloji olarak ortaya çıkan milliyetçilik, muhafazakâr bir boyut kazandığında ve fanatizme kaydığında faşist, ayrılıkçı ve dışlayıcı bir hâl alır. Bu durum sadece kendisi dışında kalan etnik kimlikler veya sınıfsal yapılara karşı olan ötekileştirici davranış olarak düşünülmemelidir.

Bir milliyetçi, milliyetçi olmayan birini de ‘hain’, ‘işbirlikçi’ olarak ötekileştirme eğilimi de gösterebilir (Erdoğan, 2019: 97).

Milliyetçi Hareket Partisinin İdeolojik Çerçevesi

Türkiye’de 1920’lerin ikinci yarısından itibaren gelişmeye başlayan ve 1930’lu yıllarda iyice belirginleşen Kemalist/devrimci düşünce Batıcı laik anlayışa sahip aydınların katkılarıyla, Osmanlı’nın son dönemlerinin Türkçülük veya ümmetçilik anlayışından daha farklı bağlılığı yansıtan bir Türk milliyetçiliği yaratmıştır. Bu milliyetçilik anlayışı, modernleşme temellerinde yükselmiş bir ulusa, dil, kültür ve ülkü birliğine dayanır. Seküler bir özellik taşıyan bu milliyetçilik anlayışı, Batılılaşma sürecine entegrolanmamış kesimin direnciyle karşılaşmış ve ‘batıcı-milliyetçi’ ile ‘muhafazakâr-milliyetçi’ gibi olgularla tanımlanabilecek bir ayrım oluşmuştur. 1940’lı yıllara kadar, iktidar batıcı/seküler milliyetçi tarafta yerini almışsa da 1945 sonrası gelişmeler, pozitivist temellere oturmuş bir milliyetçiliğin toplumun değerlerinden uzak olduğu düşüncesini yaygınlaştırmıştır. Bu dönemde kendini milliyetçi olarak tanıtan aydınlar, milliyetçiliğe gelenekçi ve tarihsel vasıflar kazandırmaya ve onu, komünizm ve materyalist görüşlerle mücadele edebilir hale getirmeye çalışmıştır. Kendini ‘ülkücü’ olarak nitelendiren bu hareket temel olarak İnönü zamanında sosyalist düşüncelerin devlette ve kamuoyunda kendine yer bulmaya başlamasına bir tepki olarak doğmuş, zamanın iktidarı tarafından bastırılmaya çalışılmıştır. Ülkücü hareket daha sonra partileşmiş ve zamanla pozitivist, ırkçı unsurlardan kendini arındırarak ulusal gücün kaynaklarını Osmanlı İmparatorluğu geçmişinde arayan muhafazakâr bir yapıya dönüşmüştür. Ülkücü bakış açısında İslamiyet, Türk toplumlarının özünde var olduğundan tarihe ve dine dönmeli; materyalizm ve Anadoluculuk gibi akımların etkilerinden sıyrılıp Türkiye’de yaşamayan Türk topluluklarla bağ kurulmalıdır (Turan, 2011: 143).

1948 yılında kurulmuş olan Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi (CKMP), Alparslan Türkeş ve arkadaşlarının yönetiminde teşkilatlanmış ve özellikle öğrenciler üzerinde yoğun bir ideolojik propaganda başlatmıştır (Çalık, 1991: 59). CKMP, 1969 yılında yapılan Adana Kongresi sonrası Türkeş liderliğinde MHP’ye dönüşmüştür. CKMP’nin MHP ismini alması her ne kadar 1969 yılında olsa da söz konusu süreç Türkeş’in CKMP genel başkanı olarak seçildiği 1 Ağustos 1965 tarihinden başlayan gelişmelerle paraleldir. Bu durumda söz konusu parti gittikçe Türkeş’in kişiliğinde somutlaşan ve onun artan karizmasıyla bütünleşen bir ideolojik ve politik kimliğe bürünmüştür. Ayrıca onun ordu mensubu olmasına rağmen 1940’lardan itibaren adının ve kişiliğinin Türkiye’deki Türkçü ya da milliyetçi gruplar arasında yükselen ağırlığı olduğu bilinmektedir. Türkeş’in CKMP liderliğine gelmesinden sonra söz konusu grupların neredeyse tamamının ideolojik-siyasi mücadeleyi onun etrafında ve liderliği altında sürdürmeye karar vermeleri de belirleyici rol oynamıştır (Çalık, 1991: 59-60). Türkeş, 1960’ların ortalarına kadar daha laik bir çizgideyken, sonradan muhafazakâr bir çizgiye kaymıştır. Türkeş, ulus kimliği ile dini kimliği birleştirici bir eğilim göstermiş ve Türk-Müslüman kimliğini “Tanrı Dağı kadar Türk, Hira Dağı kadar Müslümanız. Her iki felsefe de bizim şiarımızdır (Türkeş, 1990: 22).” cümlesiyle formüle etmiştir.

MHP’nin ideolojik çerçevesini, Alparslan Türkeş’in *Dokuz Işık Doktrini* çizmiştir. *Dokuz Işık*’ı oluşturan ilkelere bahsetmeden önce, doktrinindeki millet anlayışına değinmek gerekir. *Dokuz Işık* doktrininde de esas alınan değer Türk Milleti’dir. Türk Milleti “ortak dil, soy, ülkü, kültür ve tarih birliği gibi ayırıcı vasıfları haiz, bağımsız olarak birlikte yaşama şuuruna varmış insan topluluğudur (Türkeş, 1975: 41)”. İlk bakışta tanım, milleti sadece öznel değerlere değil “soy, tarih” gibi nesnel değerlere de dayandırıyor gibi gözükmektedir. Ancak Türkeş, doktrininde bu soy anlayışının, “Saldırgan, antropolojik bir ırkçılık olmadığını, aynı soydan gelme, aynı millete mensup olma inancı” bağlamında psikolojik bir boyut taşıdığını (Türkeş, 1975: 42) ifade etmiştir. Bu millet yapısı içinde sınıflara ve ferdiyetçiliğe de yer yoktur. Toplum, organizmacı bir biçimde tasavvur edilir. Toplumdaki milli birlik duygusunu da ortak bir geçmişe sahip olduğuna duyulan inanç, *Oğuz Destanı*, *Bozkurt Destanı* ve *Ergenekon* türünden mitler pekiştirir (Türkeş, 1975: 41-42).

Doktrinde, bağımsızlığın önemi vurgulanmış ve Amerikan emperyalizmine olduğu gibi Çin ve Rus emperyalizmlerine de hayır denmesi gerektiği ifade edilerek, açık bir komünizm karşıtlığı dile getirilmiştir. Siyasi bağlamda milliyetçiliği “Türk Milleti’nin bütün fertlerini aynı derecede sevmek ve yönetime dâhil etmek” olarak özetleyen Türkeş, bunun ancak “milli devlet ve milli demokrasi ilkelerinin gerçekleşebilmesiyle mümkün olduğunu savunmuştur. Türkeş, ekonomi bağlamında sanayileşmenin önemine dikkat çekmiş ve milli ekonomiyi ön plana çıkarmıştır (Türkeş, 1975: 43-45). Bu çerçevede Dokuz Işık, Türkeş’in *Milli Doktrin: Dokuz Işık* kitabında şöyle özetlenmiştir:

Milliyetçilik; Türk Milletine karşı beslenen derin sevginin ifadesidir. Ülkücülük; Türk Milletini en kısa yoldan, en kısa zamanda modern uygarlığın en üst seviyesine çıkarmak, mutlu, müreffeh hale getirmek, bağımsız, özgür, kendi haklarına sahip bir hayata kavuşturmadır. Ahlakçılık; Türk Milletinin ruhuna uygun olmak, Türk Milletinin geleneklerine, adetlerine ve inançlarına uygun olmak, tabiat kanunlarına uygun olmak ve Türk Milletine yararlı olmak esaslarına dayanır. Toplumculuk; özel teşebbüsün toplum kalkınması için desteklenmesi, halkın sermayedar olarak büyük ekonomik teşebbüslere girişiminin kolaylaştırılması, Türk Milletini içine alacak sosyal yardımlaşma ve güvenlik teşkilatı meydana getirmek, türünden sosyal refahı topyekûn artırmaya yönelik çalışmalar yapılmasıdır. İlimcilik, bütün olayların muhakeme edilmesi, incelenmesi, hiçbir peşin hükme, hiçbir ilim dışı zihniyete yer verilmeksizin, sadece ilim mantalitesiyle ilim esaslarına göre yapılmasıdır. Hürriyetçilik; insanların, en iyi hürriyet içinde gelişeceğine dair bir inançtır ve bu ilkede Birleşmiş Milletler Anayasasında yer alan söz hürriyeti, sosyal hürriyet, ekonomik hürriyet, vicdan hürriyeti, yazı hürriyeti gibi hürriyetlerden bahsedilir. Köycülük; köylerin kalkınması için köy üniteleri sağlamak, toprak reformu yapmak, miras konusunda değişiklikler yapmak gibi köylünün refahını artıracak ve köylerin kalkınmasını sağlayacak politikalar hayata geçirmektir. Gelişmecilik ve halkçılık ilkesindeki gelişmecilik; içinde bulunulan durumla yetinmemek, daha iyiye, daha mükemmele olan bir istek doğrultusunda mücadele etmek iken, halkçılık; her şeyin halk için ve halkla beraber olması manasını taşır (Türkeş, 1975: 15-40).

Türkeş’in çerçevesi, organizmacı toplum anlayışına, milli birlik ve bütünlüğün önemine vurgu yapan ve kalkınmanın geleneksel değerlere bağlılıkla birlikte, ilme, tekniğe ve sanayileşmeye önem vermekle mümkün olduğunu savunan; kısacası Ziya Gökalp çizgisinde bir anlayışla gelenekçilik ile yenilikçiliği birlikte kucaklayan zemindedir.

Türkeş’in ırka değil, aynı soydan geldiği inancına dayanan soyculuk anlayışı 12 Mart Muhtırasında partiyi ırkçılıkla suçlanmaktan kurtaramamıştır. 1974’te Kıbrıs Harekâtı, milliyetçiliğin güçlenmesine neden olmuş ve “*Türkün Türk’ten başka dostu yoktur*” türünden söylemler yaygınlaşmıştır. Bu dönemde MHP, kentleşmeyle ve kapitalist sistemle entegre olamamış geleneksel sınıfların desteğini arkasına almayı hedeflemiştir (Bora ve Can, 1994: 65).

12 Eylül öncesinde, ülkenin istikrar arayışına cevap verme yeterliğinden yoksun ve anti-komünizm dışında hiçbir söylem geliştirememiş olan MHP’nin seçim yoluyla iktidara ulaşmasının bir yolu yok gibi görünüyordu (Bora ve Can, 1994: 86). Bu nedenle, ülkedeki gerilimli atmosferi lehine kullanmak isteyen MHP, sağın seçmenini antikomünist söylemlerle etkileyip Anadolu’da Alevi-Sünni çatışmasında da (Bora ve Can, 1994: 63) taraf olarak, adının birçok şiddet eylemiyle anılmasına sebep olmuştur.

12 Eylül Darbesi, MHP açısından bir dönüm noktasıdır. 1980’li yıllara gelene kadar, iktidara komünizmle mücadele konusunda yardımcı mekanizma olarak görülen MHP milliyetçiliği ve partinin ülkücü tabanı bu işbirliğinden ihraç edilmiştir. 12 Eylül Darbesi’ne olan yaklaşım, MHP üst yönetimi ile MHP seçmenini oluşturan ülkücü hareket arasında büyük bir mesafe yaratmıştır. Komünizme ve Türk-İslam düşmanı bütün unsurlara karşı her türlü mücadelede devletin yanında olan ülkücü MHP’liler Darbe sonrası kendilerini solcularla birlikte hapiste bulmuşlardır (Âşık, 2020: 85-87).

12 Eylül Darbesi, ideolojik olarak Kemalizm’in otoriter bir yorumunu benimsemiş ve Türk-İslam sentezi doktrinini ön plana çıkarmıştı. MHP’nin temsil ettiği Ülkücü Hareket, kendini Türk-İslam sentezi doktrininin gerçek sahibi olarak görüyordu. Bu bağlamda bakıldığında, aslında MHP seçmeninin 12 Eylül resmi ideolojisine bir itirazı yoktu. İtiraz, sadece ülkücülerin de komünistlerle birlikte hapse atıldığı ve çeşitli baskılara maruz kaldığı noktasındaydı. Bu milliyetçi taban, Türkeş ve MHP kadroları tarafından da sahiplenilmemenin hayal kırıklığını da yaşamıştı. Kısacası 12 Eylül

döneminde ülkücüler, hem partileri hem de adına savaştıkları devlet tarafından hayal kırıklığına uğrattılmıştı. 12 Eylül sonrası MHP seçmeninin daha İslami bir söyleme yönelmesinde tabanın, içinden geldiği sosyo-ekonomik kesim ile 12 Eylül tecrübesinin yarattığı travma birlikte düşünülmelidir. 12 Eylül sonrasında MHP kapatıldıktan sonra onun ardılı olan Milliyetçi Çalışma Partisi'nin (MÇP), Türk-İslam Ülkücülerinin Muhsin Yazıcıoğlu, Yaşar Yıldırım gibi önde gelen isimleri tarafından benimsenmemesinin nedeni de budur. 1993 yılına kadar MHP ideolojisi, siyasi hayatına MÇP adı ve çatısı altında devam etmiş, 1993 Ocak ayında yapılan olağanüstü bir kongreyle tekrar MHP adına geri dönmüştür (Turan, 2000).

Yeni Oluşum adlı kongrelerin ardından MÇP'ye muhalif olan kesim Muhsin Yazıcıoğlu önderliğinde 1993 yılı başlarında Büyük Birlik Partisi'ni (BBP) kurmuş ve partinin ideolojik çerçevesi 'sivillik' kavramı ile çizilmiştir. Mayası Müslümanlık olan bir milli kimlik temelinde sivil toplumun önemine vurgu yapılmış, 'devlet millet için vardır', 'hâkim değil hadim millet' gözde sloganlar olarak seçilmiştir. BBP, MHP'nin devletçi söylemi karşısında kendini halkçı bir profilde sergilemeye çalışmıştır (Bora, 2017: 321).

90'lar, milliyetçiliğin yükselişe geçtiği yıllardır. Bu dönemde milliyetçilik makro düzeyde kendini gösterir (Anderson, 2009: 127). Bu milliyetçilik anlayışı küreselleşmenin beslediği etnik-milliyetçi hareketlere karşı ulus-devlet milliyetçiliğinin bir refleksi olarak ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla 1990'larda yükselen milliyetçilik sosyal bütünleşme adına farklılıkları dışlayıcı bir niteliğe sahip ve çok etnikli devletler için sorunludur. Bu dönemde küreselleşmenin de etkisiyle Türk milliyetçiliği Kafkasya, Orta Asya ve Ortadoğu coğrafyasını kapsayıcı bir boyutta kendini göstermiştir. Sovyetler Birliğinin çökmesiyle bağımsızlığını kazanan Türkî Cumhuriyetler, Türkiye'de yeni Turancı bir perspektifin doğmasına neden oldu (Şen, 2008: 144-150). MHP milliyetçiliği bu dönemlerden itibaren Türkçü- Turancı çerçevede kendini göstermiştir.

Bilhassa 1990'larda tırmanmaya başlayan PKK terörü, politik meselelerle alakası olmayan gençleri milliyetçilik ideolojisine yöneltmiştir. Söz konusu gençlerin bir kısmı siyasal İslami üsluptan uzak olsalar da geleneksel dindarlığa olan aşinalıkları ve öncelikli meseleleri 'vatanın bütünlüğü' olması nedeniyle ülkücü hareket kapsamına dâhil olmakta zorluk çekmemişlerdir. Ülkücü hareketin böylece giderek daha kapsayıcı bir hâl alması geleneksel ülkücü kimliği merkeze yaklaştırırken, ülkücü hareketi Orta Anadolu'daki kalelerinden dışarı taşıyarak büyük kentlerin kenar mahallelerine yaymıştır (Uzun, 2020).

MHP ideolojisi, siyasal ve toplumsal süreçleri, milli güvenlik ve jeopolitik kaygılarla değerlendirmiştir. MHP'nin Kürt sorununa bakışı da bu özellikten kaynaklanmaktadır. Bunda, Türk milliyetçiliğinin, milletin varlığını tehdit eden düşmanlara karşı bütünleşme ve milli değerlere sarılma yönündeki söylemlerinin etkisi büyüktür (Laçiner, 1995). MHP için etnik milliyetçiliğe karşı kapsayıcı bir Türk milliyetçiliğini yurt içinde uygulamak, Kürt hareketinin bölücü ve terörist bir nitelik taşıdığını bütün dış dünyaya anlatıp ikna edilmek öncelikli olmuştur (Poulton, 1999: 204). Bu dönem, gerek Türkçü-Turancı düşüncelerin canlanması gerek Kürt hareketine karşı resmi ideolojiye yakın bir duruş sergileme, MHP içinde dinî motiflerin geri plana atılmasına neden olmuştur. MHP söylemleri değişmiş, 'Allah' yerine 'Tanrı' kullanılmaya başlanmıştır. Bu İslam'ı dışlamak anlamına gelmesi bile milli kimliğin ikincil bileşeni olarak görme anlamına gelir. Bu dönemde MHP, popülerleşen milliyetçilikle uyum göstermiş, üç hilalli bayrak, bozkurtlu aksesurlar hayatın her alanında sıkça sembol olarak kullanılmaya başlanmıştır (Turan, 2000). 90'lardan itibaren liberal ve popüler bir eğilim taşıyan, milli birlik ve bütünlük adına resmi ideolojiye yakın duran MHP, İslami bir boyut taşımaya rağmen, 28 Şubat sürecinde de yine devlet politikaları ve resmi ideoloji tarafındaki duruşunu değiştirmemiştir.

Ak Parti 2002 yılında iktidar olması, toplumsal bütünleşme ve beraberlik, farklı unsurların farklılıklarını koruyarak bir arada yaşaması, demokrasi ve hoşgörünün yeniden canlanması türünden liberal söylemler açısından büyük bir heyecan yaratmıştır. Din ve dine ilişkin sembollerin toplumsal hayatta görünürlüğünü silmeye yönelik 28 Şubat sürecinin yarattığı mağduriyetin bir ifadesi olarak Ak

Parti toplumun büyük bir kesiminden teveccüh görmüştür. 90'lı yılların sonunda daha seküler bir renge bürünen MHP'nin, Ak Parti'nin ilk dönemlerindeki etnik farklılıkların bir arada hoşgörülü yaşamasına yönelik söylemlerine ve ilerleyen yıllarda Kürt Açılımı ve Çözüm süreçlerine karşı soğuk hatta sert bir duruş göstermiştir. Ancak, 2007 e-muhtrası sonrası yapılan erken seçimlerde 367 krizinin aşılması gibi kritik görülen meselelerde MHP, Ak Parti'ye destek vermiştir. 2013 yılında yaşanan Gezi Parkı eylemlerine ilişkin yaptığı açıklamada, şiddet ve toplumsal başkaldırıyla meselelerin çözülemeyeceğini söyleyen, ama Erdoğan'ın üslubunu da tehlikeli ve hoşgörüsüz bulan Bahçeli (Habertürk, 2013), Gezi olaylarında MHP'nin eleştirel ve tarafsız bir tutumda olduğunu göstermiştir. Yine 2013 yılında yaşanan, Ak Partili bakanlara, onların çocuklarına ve partiye yakın iş adamlarına yolsuzluk iddiaları isnat edilen 17-25 Aralık operasyonlarında MHP lideri Bahçeli, Ak Parti'yi açıkça yolsuzlukla suçlamıştır. 17-25 Aralık tarihlerini "Yolsuzluk Haftası" olarak ilan eden Bahçeli, "Türkiye'nin 9 ayrı bölgesinde, hırsızlığı, soygunu ve rüşveti cesaretle anlatacağız" (Odaty, 2018) ifadelerini kullanmıştır. 2015 yılında, çözüm sürecinin tıkanması, MHP'nin Ak Parti ile yakınlaşmasının zeminini hazırlamıştır. Ak Parti'nin ilk yıllarından 17-25 Aralık 2013 operasyonlarına kadar gelen süreçte ittifak hâlinde olduğu Gülen Cemaati, 15 Temmuz 2016 tarihinde hükümete karşı bir darbe girişiminde bulunmuştur. Daha sonra devletin ve milletin 'beka' sorunu gündeme gelmiş ve bu olay bekayı tehdit ettiği düşünülen her türlü iç ve dış unsura karşı Ak Parti ile MHP'nin bugüne kadar gelen ittifakının miladi olmuştur. MHP'nin daha seküler, ulusalcı ve Atatürkçü kesimini temsil eden bir grup Meral Akşener, Ümit Özdağ, Yusuf Halaçoğlu gibi kişilerin öncülüğünde 25 Ekim 2017'de İyi Parti'yi kurmuş, Ak Parti'nin İslamcı rengiyle karışan MHP milliyetçiliği, romantik-tarihselci, dinî ve neo-Osmanlıcı bir boyuta geçmiştir.

Son olarak MHP'nin parti örgütü ve liderlik anlayışından bahsedilmelidir. MHP, Alparslan Türkeş tarafından teşkilatlandırılmıştır. Türkeş, ülkücüler tarafından halâ "başbuğ" olarak anılır. MHP'de Türkeş'in partinin başına geldiği yıllardan itibaren otoriter liderlik anlayışı uygulanmıştır. Bu otoriterlik, Türkiye'nin 90'lı yıllara gelene kadar korkulu rüyası olan komünizm tehdidi ve Türkiye'yi güçlü bir ülke yapma arzusu ile örtüşmektedir (Musil, 2011: 48). 6 Temmuz 1997'de gerçekleştirilen kongre sonucunda partinin genel başkanı olan Devlet Bahçeli ise, akademisyen ve sivil kimliğiyle daha ılımlı bir portre çizmiştir. Ancak, partinin ideolojisinden kaynaklanan lidere bağlılık kültürü devam etmiştir. Partide ilçe örgütü üyeleriyle ilçe başkanı, il örgütü üyeleriyle il başkanı, il başkanlarıyla parti merkezi arasında emir-komuta zincirine dayalı sıkı bir hiyerarşik ağ bulunmaktadır (Musil, 2011: 137-140).

MHP'nin günümüzdeki parti tüzüğüne göre genel başkan; parti adına bağlayıcı demeçler verme ve bildirimler yayınlama; ülkenin politik, toplumsal, iktisadi vb. konularına dair partinin politikasını oluşturma gibi görevleri vardır. Bunun yanında genel merkezde çalıştırılacak daimi personelin atama, terfi ya da işten çıkarılmalarına karar verme; başkan yardımcılarının görev alanları ile yetki ve sorumluluklarını belirleme, gerektiğinde değiştirme ve yeni görevler verme gibi yetkilere sahiptir (MHP Tüzüğü, 2009a: 73-74).

Milliyetçi Hareket Partisi ve Toplumsal Bütünleşme/Ayrışma Meselesi

Türk milliyetçiliği, varlığını 'beka' kaygısına borçludur. MHP ve ülkücü hareketin 90'lardaki yükselişinin temellerinde devletin bekası için tehdit olarak kabul edilen ve milletin bütünlüğünü tehlikeye düşürdüğüne inanılan Kürt meselesi vardır. Milliyetçi entelijensiyanın Kürt meselesine bakışı Batı'nın Türkiye'yi bölmeye yönelik komplolarının, Osmanlı'daki gayrimüslim azınlıklar meselesinden bu yana süregelen zincirinin halkalarından biri olduğu yönündedir (Can ve Bora, 2000).

MHP'nin kurucu liderinin "onlar ne kadar Kürt'se ben de o kadar Kürt'üm. Ben ne kadar Türk'sem onlar da o kadar Türk'tür" sözü, aslında hâkim bir millet içinde bir alt kültürü yok saymanın bir ifadesi gibidir. MHP'de toplumsal bütünleşmeyi sağlamak adına Kürt meselesinin barışçı çözüm yolu, 'Türk olmalarına rağmen Türklük bilincinin dışına düş(ürül)müş bu insanların bilinçlendirilmeleridir (Can ve Bora, 2000). Diğer taraftan Kürt olmasa bile ve Türk ulusal ortak değerlerini benimsemekten imtina eden kesimler için Türkeş'in "başboş solcu, komünist Marksist, ne

idiğü belirsiz, Türk ahlakına kasteden, kültür, sanat ve fikir hareketlerine müsaade etmeyeceğiz (Bora, 2008: 693)” sözleri Türkeş’in farklılıklara bakış açısını en iyi biçimde özetlemektedir.

MHP ideolojik olarak, milletler arasındaki mücadeleyi, beka için olmazsa olmaz bir koşul olarak kabul eder. Türkeş, “Milletler Arasındaki Çetin Mücadele” başlıklı yazısında şunları söylemiştir:

Her millet kendi varlığı için mücadele ediyor... Biz Türk Milletinin davasını güdüyoruz. Aramızda hiçbir yabancı güç yok, arkamızda Türk milleti var. Bu mücadeleyi “Türk’e yine Türk’ten fayda var”, “Türk’ün Türk’ten başka dostu yok” diyerek kuvvetimizi milletimizden alıyoruz (Türkeş, 1976, s. 80).

Ayrıca MHP milliyetçiliği devlet ve millet özdeşliği kurar. MHP’liler açısından Türklük, bir devlet içinde var olmakla mümkündür. Ömer Alparslan Aksu, Türkler için devletin önemini “*Türkler, tarihin hiçbir döneminde devletsiz almamıştır. Türkler devlet olmanın üç şartına sahip olmuştur: Vatan, Millet ve Bağımsızlık*” sözleriyle vurgulamıştır (Aksu, 1996: 56).

Bu özellikleriyle ultra-milliyetçi bir karakter taşıdığı belli olan MHP, aynı zamanda kendini milletini gerçek temsilcisi olarak da görmektedir. Bu yapısıyla MHP milliyetçiliği, sadece dış düşman yaratmakla kalmaz, bekayı tehlikeye düşürecek iç düşmanlar da yaratır ve kendine o düşmanlarla mücadele etme misyonunu atfeder (Arslan, 2000). *Ülkücünün El Kitabı*’nın yazarı Enver Yaşarbaş, iç düşmanların tehlikesinden bahseder. Bu düşmanlar Türkleri kendi özlerini korumaktan alıkoyma amacı taşımaktadır (Yaşarbaş, 1996: 39-40).

MHP, kendi varlık sebebi olarak, Türk Milletinin devamlılığını sağlama mücadelesi, devletin bölünmesini isteyenlerle mücadele etme amacı olarak belirlemiştir. Parti, seçmenlerini bu söylemle bir araya getirir. Her partinin ve her ideolojik görüşün bir ‘öteki’si olabilir. Ancak, MHP, Türk Milleti ve MHP’nin devamlılığı gibi sorumlulukları üstlendiği için, MHP’nin ‘öteki’si, Türklük açısından da ‘öteki’ kabul edilir. Bu düşünce biçimi, düşmanlaştırmaya son derece müsait bir zemin hazırlar. Devlet Bahçeli, 18 Mayıs 1997 günü, olağanüstü büyük kongre açılışında yapmış olduğu konuşmada şunları söylemiştir:

Türkiye’imiz, giderek ciddi bir bunalıma doğru sürüklenmektedir. Türkiye’nin istikrarını istemeyenler ve buna göz yumanlar, MHP’nin bir an önce parçalanmasını, MHP’nin yok olmasını bekliyorlar. Türk milliyetçileri ve ülkücüler bu oyunu bozmalıdır, bozacaklardır da. Çünkü Milliyetçi Hareket Partisi Türkiye’nin sigortasıdır, çimentosudur. Dünya Türklüğünün ümidi, Türk-İslam Dünyası’nın geleceğidir. Milliyetçi Hareket Partisi Osmanlı ile Cumhuriyet arasında bir köprüdür. İslam’la Türklük arasında bir köprüdür. Türk milliyetçileri bu tarihi sorumluluklarının şuurunda olmalıdır...(Bahçeli, 1997: 12).

Aynı konuşmada Bahçeli, “*MHP dışındaki hiçbir siyasi partinin, Türkiye’nin sorunlarını kavrayacak, bölücü akımlara gereken dersi verecek...*” fikrî donanıma ve kadrolara sahip olmadığını (Bahçeli, 1997: 15) vurgulamıştır. MHP’nin 1999 seçim beyannamesinde bireyin insan olmaktan kaynaklanan haklarına odaklanmış, cumhuriyet ve demokrasi vurgusu yapılmıştır. 1999 seçim beyannamesinde “*Türk milletine mensubiyetin gurur ve şuuruna sahip, manevi ve kültürel değerlerimizi özümsemiş, inançlı ve erdemli nesillerin yetiştirilmesi*” hedeflenmiştir (MHP, 1999: 71). MHP’nin 1999 seçim beyannamesi incelendiğinde bir taraftan demokrasi ve insan hakları vurgusu yapan söylemi, diğer taraftan da toplumu oluşturan bütün bireylere tek bir değerler sistemi aşılmasını konusundaki hassasiyeti göze çarpmaktadır.

2000’li yılların ilk yarısında MHP, popüler milliyetçiliğin ağır bastığı söylemlere ve terör konusuna odaklanmıştır. 2007 seçimlerindeki mitinglerden birinde Bahçeli, attığı bir idam ipiyle gündeme gelmiş, Ak Parti hükümetini PKK lideri Abdullah Öcalan’ı idam etmemekle suçlamıştır (Milliyet, 2007).

12 Ekim 2003 yılında Bahçeli, Milliyetçi Hareket Partisi 7. Olağanüstü Büyük Kongresi’nde şu konuşmayı yapmıştır:

Ateşle imtihan edilip, zaferle bitirdiğimiz İstiklal Harbi'mizin, tüm kutsiyetinin ayaklar altına alındığı bir dönemden geçmekteyiz... Kimliğinden, tarihinden ve kültüründen aldığı güç ve inançla, tercihini "millî devlet", "millî iktidardan yana yapanlar gönüllerini bu salonda birleştirdiler... İçinde bulunduğumuz dönemde, Batı medeniyetinin çıkarıcı ve tekelci dünya görüşü, insanlık değerlerini tehdit etmeye yönelmiştir... Yeni dünyanın güçlü aktörleri, kendi millî devlet yapılarından vazgeçmeden, diğer devletlere millî egemenlik ve bağımsızlıklarından vazgeçmeyi dayatmaktadır...İçeride bizim "egemen blok" olarak isimlendirdiğimiz güç odakları, demokratikleşmeden ekonomiye, kültür hayatımızdan siyasete kadar birçok alanda Türkiye'nin önünü tıkamaya devam etmektedir. Yozlaşmış bürokrasi, tekelci büyük sermaye, Batıcı elitlerin koalisyonundan oluşan bu egemen blok, küresel sermayeyle iş birliği yaparak, millî olan her şeyi tahrip etme arzusu ve gayretindedir. Bu saldırıdan yalnızca maddi kıymetlerimiz değil, kimlik ve kişiliğimizi inşa eden değerler sistemimiz de nasibini almaktadır. Zira yeni sömürgecilik, insanlığın binlerce tecrübesinden süzülerek gelen millî kültürleri tahrik etmek istemektedir... (Bahçeli, 2003: 113-115)

Milliyetçi bir şuurun çok sıradan bir dışavurumu olan bu ifadelerde Bahçeli, kendisi milliyetçi olmasına rağmen Türkiye'nin geri kalması amacıyla Türkiye'deki millî değerleri aşındırmaya çalışan bir "dış güçlerin varlığı vurgulanmıştır. İçerideki "egemen blokun, o dış güçlerin maşası olduğunu, bu işbirlikçilerin müşterek amacının Türk milletini hem maddi hem de kültürel olarak yok etmeye çalıştığını ifade etmiştir. AB-Türkiye ilişkilerinde AB tarafından Türkiye'de Lozan Antlaşması uyarınca gayrimüslim azınlıklar dışındaki azınlıkların tanınmadığına ilişkin ortaya atılan fikirler, MHP tarafından sert bir biçimde eleştirilmiş ve devletin bütünlüğü ve üniter yapının tehdit edilmek istendiği, yeni azınlıklar yaratılmak istendiği ifade edilmiştir (MHP ARGE, 2004). Bununla birlikte Kürtçe eğitim ve iletişim özgürlüğüne ilişkin taleplerin PKK'nın talepleriyle örtüştüğü vurgulanmıştır (Bahçeli, 2002: 51-52).

MHP seçim bildirgelerinde de sürekli olarak Türk milletinin birliği ve bütünlüğünün tehlikede olduğu, milletin kültürel ve ekonomik anlamda bir beka sorunuyla yüz yüze olduğu, MHP var olduğu sürece bu oyunlara izin verilmeyeceği belirtilir ve bu temellerle bütün milliyetçiler ve vatanseverler, MHP çatısı altında toplanmaya ikna edilir. Bahçeli, 22 Temmuz 2007 seçim beyannamesinde Türkiye'nin yakın tarihin en karanlık ve tehlikeli dönemini yaşadığını, ağır iç ve dış güvenlik tehditleriyle karşı karşıya olduğunu, devletin bekası ve vatanın bütünlüğünün tehdit altında olduğunu, devletin temel nitelikleri ve kuruluş ilkelerinin toplumsal çatışma alanı hâline geldiğini dile getirmiştir. Bahçeli, millet ortak millî değerler etrafında bütünleşmeye çağırılmış ve küresel güçlerin elinde oyuncak olmamayı salık vermiştir (Bahçeli, 2007). Herkesi egemen kültürün millî değerleri etrafında birleştirirken, farklı değer ve inançları kabul etmek yerine, onları güvenliğe ve istikrara tehdit olarak görmek milliyetçiliğin en vurucu alametifarikasıdır.

Bahçeli, 2007 seçim beyannamesinde de Türkiye'nin içinde bulunduğu bölünme, parçalanma, yok olma tehlikesini vurgulamış ve varlığı devam ettirmek için gerekli bütünleşmeyi sağlayabilecek tek güç olarak gördüğü partisi için bu sözlerle destek istemiştir.

MHP'nin parti programında toplumsal dayanışma ve uzlaşmanın önemine dikkat çekilmiştir. Ancak bu toplumsal dayanışmanın sağlanması "bütün sosyal kesimlerin tarih, kültür ve benzeri ortak değerler ekseninde müşterek bir anlayış içinde bulunması şartıyla gerçekleştirilebilir (MHP, 2009b: 46).

Bahçeli, 2011 Seçim Beyannamesi'nde konuşmasına, "*Çağrımız; tek vatan, tek bayrak, tek millet, tek devlet, tek dil anlayışından asla taviz vermeyenlerdir. Çağrımız Türkiye'de tok ve hür yaşamayı ayırıp bölünerek küresel güçlere yem olmaya tercih edenlerdir*" (Bahçeli, 2011) sözleriyle başlamıştır. 2011 Seçim Beyannamesi'nde Bahçeli millî birlik ve bütünlüğün önemine ilişkin şunları söylemiştir:

...Küresel saldırı karşısında, asgari müşterekleri zayıflayan, ahenkli bir toplumsal birliktelik zemini oluşturamayan, ortak karar ve çözüm üretemeyen toplumlar millî direnç kalelerini birer birer kaybetmekle yüz yüze kalmışlardır. Özellikle etnik ve dini kırılmalıkların hâkim olduğu bölgelerde, demokrasi adına zorbalığın, hukukun üstünlüğü adına adaletsizliğin ve cinayetlerin, insan hakları adına ise işkence ve zalimane davranışların egemen olduğu görülmüştür. Hedef ülkelerde kamu düzeni bozularak kaotik ve çatışmacı bir ortam oluşturulmak suretiyle çok

kimlikli, çok kültürlü, çok dilli ve çok hukuklu parçalı yapıların oluşumu tetiklenmiş ve körüklenmiştir... Türkiye'nin 21'inci yüzyılda lider ülke olma hedefini gerçekleştirmek için öncelikle bütün sosyal kesimlerin tarih, din, kültür gibi ortak değerler ekseninde müşterek bir tarih anlayış ve dayanışma içinde geleceğe birlikte yürüme azim ve kararlılığına sahip olmaları temin edilecektir (Bahçeli, 2011).

2011 seçim beyannamesinde söylediği bu sözlerle Bahçeli, milli birlik ve beraberliği, toplumsal bütünlüğü kalkınmanın ve gelişmenin koşulu olarak ifade etmiştir. Bununla birlikte, milli birliğin ve beraberliğin din, dil, tarih, kültür gibi ortak değerlerde birleşmekle mümkün olduğunu vurgulamış ve küresel güçlerin amacının çok kimlikli, çok kültürlü, çok dilli zayıf bir toplum yaratmak olduğunu belirtmiştir. Bahçeli, toplum içindeki farklılıkların bir üst kimlikte eritilerek sağlıklı bir sosyal bütünlük sağlanabileceğini varsayan tipik bir milli bilincin dışavurumunu göstermiştir. Bahçeli, 1 Kasım 2015 seçim beyannamesinde toplumsal birlik ve bütünlüğe ilişkin olarak, demokratik olgunluk ve uzlaşma kültürünü hâkim kılıp dışlayıcı ve ötekileştirici üslubu törpülemek için, Türkiye'nin milli ve manevi değerlerini asgari müşterek olarak benimseyen bir politik anlayışı egemen kılmayı önermektedir (Bahçeli, 2015: 9). Bu ideoloji, birden fazla etnik ve kültürel kimliğin yer aldığı bir coğrafi zeminde, herkesi tek bir etnik kimlik ve kültürel değerler potasında eritmenin zorlayıcılığı, ötekileştiriciliği ve dışlayıcılığı meselesini görmezden gelmektedir. Bahçeli'nin 'dışlayıcı ve ötekileştirici söylem ve üslubun törpülenmesini, herkesin tek bir kimlik içerisine girip 'biz' olması şartına bağladığı açıktır.

Demokratik olgunluk ve uzlaşma kültürünün önemini ve ötekileştirici söylemin kötülüğünü vurgulayan Bahçeli, yine 'milli ve manevi değerleri ortak payda olarak kabul etmekten bahsetmiş, farklılıkları kabul ederek bir arada olabilmeyi mümkün olduğuna dair bir açıklama yapmamıştır.

MHP'nin 2018 seçim beyannamesinin diğerlerinden farkı, ilk kez bu tarihte hükümet sisteminin Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi olarak değişmesi ve MHP'nin Ak Parti'ye bu yönde destek vermiş olmasıdır. MHP, bu tarihe kadar toplumsal kutuplaşmalardan büyük ölçüde sorumlu tuttuğu ve "dış güçlerin maşası olan egemen güç" olarak tanımladığı Ak Parti ile "beka" söz konusu olduğu için bu tarihten sonra resmi müttefik olmuş ve toplumsal bütünleşmenin, güvenliğin önemine ilişkin söylemleri Ak Parti ideolojisiyle harmanlanarak devam etmiştir. Bahçeli, hükümete olan desteğini, terörle mücadelede hükümete verilen güçlü desteğin devam edeceğini, küresel ve bölgesel ittifakların çatırdağını ve müttefik kabul edilen ülkelerin bile teröristlerle işbirliği yaptığı bir süreçte milli birlik ve beraberliği sağlayıp iletmeninin vatani görev olduğu vurgusuyla ifade etmiştir (Bahçeli, 2018).

Güvenlik kaygısını daimen ön planda tutan Bahçeli, bu kez hükümeti Türkiye'deki güvensizlik ortamından sorumlu tutmak yerine, güvensizlik ortamından çıkmak için hükümetle ittifak kurma yolunu seçmiştir. 2019 Yerel Seçim Beyannamesi'nde Bahçeli, yeni hükümet sistemini açıkça desteklemiştir:

Yeni hükümet sistemi millî bekanın sigortası, husumet ve hıyanete karşı güvencedir. Bu sistemle, Türk milletinin köklü devlet geleneğini, tarihî ve kültürel birikimini, millî ve manevî değerlerini çağdaş gelişmelerle buluşturan bir yönetim yapısı tesis edilerek geleceğin güçlü Türkiye'sinin inşa edileceğine inancımız tamdır... Milliyetçi Hareket Partisi, "devlet ebet müddet, millet ebet müddet ülküsünün, ilahî Kelimetullah davasının yılmaz, yıkılmaz, ele geçirilemez siyasi burcudur. Tek vatan, tek bayrak, tek millet, tek devlet, tek dil anlayışını hâkim kılma ve yaşatma iradesi; ahlak, mukaddesat ve Türkiye merkezli yeni bir medeniyet inşa etme hareketi, millî birlik ve kardeşlikte uzlaşmaya açılan siyaset penceresidir.

15 Temmuz darbe girişimi, Suriye politikaları, başkanlık hükümet sistemi gibi meselelerde hükümeti destekleyen MHP, Ak Partiyle birlikte obsesif bir güvenlik ve istikrar anlayışı benimsemiş, hükümeti ekonomi politikalarından dolayı eleştirenler dahil her türlü muhalefeti 'terör girişimi', 'hükümeti yıpratma girişimleri' olarak görmüştür. Mecliste, seçimle iş başına getirilmiş muhalefet partilerini bile terörist ve 'zillet ittifakı' olarak gören bir tutumla, iki HDP'li, bir CHP'li milletvekilinin vekilliklerinin düşürülüp tutuklanmaları bile Bahçeli tarafından, "adaletin ve demokrasi ahlakının zorunlu bir gereği" (Evrensel, 2020) olarak savunulmuştur. HDP'nin

kapatılmasının gündeme geldiği bir dönemde Anayasa Mahkemesi'nin HDP'nin kapatılmasıyla ilgili iddianameyi reddetmesinin üzerine Bahçeli "HDP'nin kapatılması kadar Anayasa Mahkemesi'nin de kapanması artık ertelenemez bir hedef olmalıdır" (Euronews, 2021) şeklinde bir cümle kurabilmiştir. Muhalefete ve iktidarda olan partileri denetleyecek kurumların varlığına tahammülü olmayan; farklılıkları bütünlük içinde eritme amacı güden; varlığını ve gücünü beka, güvenlik, istikrar gibi kaygılarla tahkim etmeyi amaçlayan; muhalefeti hoş görmeyen bir siyasi partinin toplumsal bütünlüşme amacına hizmet etmek adına, milli birlik ve bütünlük söylemleri gerçekçilikten uzak ve sorunlu görünmektedir.

Beyan ve Açıklamalar (Disclosure Statements)

1. Araştırmacıların katkı oranı beyanı / Contribution rate statement of researchers: Birinci yazar /First author %50, İkinci yazar/Second author %50.
2. Yazarlar tarafından herhangi bir çıkar çatışması beyan edilmemiştir (No potential conflict of interest was reported by the authors).

Kaynakça

- Abrahamson, M. (1990). *İşlevselcilik*. (N. Çelebi, Çev.) Ankara: Sabahat Ofset.
- Aksu, Ö. A., (1996). Türk dünyası, Türkiye ve süper güçler. *Parti içi eğitim faaliyetleri-1*, Ankara: MHP Genel Merkezi.
- Aktaş, M. (2019). Irkçılık ve milliyetçilik. *International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal*, 5(26), 1867-1883.
- Altındağ, N. (2016). Türk milliyetçiliğinin siyasallaşması ve batı/batılılaşma algısı. *AÇÜ Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(2), 43-64.
- Anderson, B. (2009). *Hayali cemaatler-milliyetçiliğin kökeni ve yayılması*. (İ. Savaşır, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları
- Arslan, E. (2000). Neofaşizmin Türkiye versiyonu olarak Milliyetçi Hareket Partisi. <https://www.birikimdergisi.com/dergiler/birikim/1/sayi-133-mayis-2000/2326/neo-fasizmin-turkiye-versiyonu-olarak-milliyetci-hareket-partisi/3291> adresinden 20.06.2020 tarihinde edinilmiştir.
- Âşık, U. (2020). Faşizm ideolojisi bağlamında Türk Milliyetçiliği: Milliyetçi Hareket Partisi üzerine bir inceleme (Doktora tezi), Gelişim Üniversitesi.
- Bahçeli, D. (2019). MHP seçim bildirgesi. <https://www.yenisafak.com/yemel-secim-2019/mhp-secim-bildirgesi> adresinden 21.06.2020 tarihinde edinilmiştir.
- Bahçeli, D. (2018). 24 Haziran 2018 Milletvekili Genel Seçimi seçim beyannamesi. https://www.mhp.org.tr/usr_img/_mhp2007/kitaplar/24haziran2018_secim_beyannamesi_tam_web.pdf adresinden 21.06.2020 tarihinde edinilmiştir.
- Bahçeli, D. (2011). Milliyetçi Hareket Partisi 2011 seçim beyannamesi. https://www.mhp.org.tr/usr_img/_mhp2007/kitaplar/MHP_2011_SecimBeyannamesi.pdf adresinden 21.06.2020 tarihinde edinilmiştir.
- Bahçeli, D. (2007). Milliyetçi Hareket Partisi 22 Temmuz 2007 seçim beyannamesi. https://acikerisim.tbmm.gov.tr/xmlui/bitstream/handle/11543/919/200902631_2007.pdf?sequence=1&isAllowed=y adresinden 21.06.2020 tarihinde edinilmiştir.
- Bahçeli, D. (2003). 12 Ekim 2003 Günü 7. olağan büyük kongre açılışında yapmış oldukları konuşma metni: Siyasi krizden çıkış ve milli irade.

https://www.mhp.org.tr/usr_img/_mhp2007/kitaplar/siyasikrizdencikisvemillirade.pdf adresinden 21.06.2020 tarihinde edinilmiştir.

- Bahçeli, D. (2002). *Son gelişmeler ışığında Türkiye'nin AB üyeliği ve Milliyetçi Hareket Partisi*. Ankara: MHP.
- Bahçeli, D. (1997). *18 Mayıs 1997 günü olağanüstü büyük kongre açılışında yapmış oldukları konuşma Metni: Siyasi Krizden Çıkış ve Milli İrade*. https://www.mhp.org.tr/usr_img/_mhp2007/kitaplar/siyasikrizdencikisvemillirade.pdf adresinden 21.06.2020 tarihinde edinilmiştir.
- Bora, T. (2008). Alparslan Türkeş. T. Bora (Ed.), *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce (4. Cilt): Milliyetçilik içinde* (ss. 686-689). İstanbul: İletişim.
- Bora, T. (2017). *Cereyanlar: Türkiye'de siyasi ideolojiler*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bora, T. & Can, K. (1994). *Devlet ocak dergâh*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Canatan, K. (2010). Bütünleşme ve ayrışma çerçevesi olarak milliyetçilik ya da millet olmanın halleri. *Köprü Dergisi*, Sayı 111, <https://www.koprudergisi.com/yaz-2010/butunlesme-ve-ayrisma-cercevesi-olarak-milliyetcilik-ya-da-millet-olmanin-halleri/> adresinden 18.09.2021 tarihinde edinilmiştir.
- Can, K. & Bora, T. (2000). MHP'nin güç kaynağı olarak Kürt meselesi. *Birikim Dergisi*, <https://www.birikimdergisi.com/dergiler/birikim/1/sayi-134-135-Haziran-Temmuz-2000/2327/mhp-nin-guc-kaynagi-olarak-kurt-meselesi/3296> adresinden 18.06.2021 tarihinde edinilmiştir..
- Can, Y. K. (2019). Türkiye'de milliyetçilik: Kökeni ve güncel cevapları. <https://tr.boell.org/tr/2019/08/22/turkiyede-milliyetcilik-kokeni-ve-guncel-cevaplari> adresinden 17.06.2020 tarihinde edinilmiştir.
- Carr, E. H. (1990). *Milliyetçilik ve sonrası*. (O. Akınhay, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Çalık, M. (1991). *Siyasi Kültür ve Sosyolojinin Bazı Kavramları Açısından MHP Hareketinin Kaynakları ve Gelişimi* (Doktora Tezi) Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Deutsch, K. W. (1962). *Nationalism and social communication*. Massachusetts: M.I.T. Press
- Eley, G. & Suny, R. G. (1996). Introduction: From the moment of social history to the work of cultural representation. G. Eley & R. G. Suny (Ed.), *Becoming national: A reader içinde* (ss. 3-37) Oxford: Oxford University Press.
- Erdoğan, M. (1999). Milliyetçilik ideolojisine dair. <http://www.libertedownload.com/LD/arsiv/15/12-mustafa-erdogan-milliyetcilik-ideolojisine-dair.pdf> adresinden 15.04.2020 tarihinde edinilmiştir
- Euronews (2021). Akşener'den 'AYM kapatılsın' diyen Bahçeli'ye yanıt: Kendisini evine dönmeye davet ediyorum. <https://tr.euronews.com/2021/04/01/aksener-den-aym-kapat-ils-n-diyen-bahceli-ye-yan-t-kendisini-evine-donmeye-davet-ediyorum> adresinden 03.04.2021 tarihinde edinilmiştir.
- Fichter, J. (1996). *Sosyoloji nedir?*. (N. Çelebi, Çev.) Ankara: Attila Kitabevi.
- Gellner, E. (1996). Reply to critics. A. Hall & I. Jarvie (Der.), *The social philosophy of Ernest Gellner içinde* (ss. 623-686). Amsterdam: Ropodi.
- Gellner, E. (1992). *Uluslar ve ulusçuluk*. (B. Ersanlı & G. Özdoğan, Çev.) İstanbul: İnsan Yayınları.
- Gökalp, Z. (1992). *Türkleşmek İslâmlaşmak muasırlaşmak*. İstanbul: Toker Yayınları.
- Güvenç, B. Şaylan, G., Tekeli, İ. & Turan, Ş. (1991). *Türk-İslam sentezi*. İstanbul: Sarmal Yayınevi.

- Habertürk (2013). Devlet Bahçeli'den Gezi Parkı açıklaması. <https://www.haberturk.com/gundem/haber/850763-devlet-bahceliden-gezi-parki-aciklamasi> adresinden 08.09.2020 tarihinde edinilmiştir.
- Hall, J. A. (2008). Milletleri türdeşleştirmenin koşulları. U. Özkırmı (Der.), *21. yüzyılda milliyetçilik içinde (ss. 15-34)*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Hassner, P. (2010). Uluslararası ilişkilerde milliyetçilik ve şiddet. A. Dieckhodd & C. Jafflerot (Der.), *Milliyetçiliği yeniden düşünmek - kuramlar ve uygulamalar içinde (ss. 261-288)*. İstanbul: İletişim.
- Hobsbawm, E. J. (1995). *1780'den Günümüze milliyetler ve milliyetçilik*. (O. Akınhay, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Hobsbawm, E. J. & Ranger, T. (2006). *Geleneğin icadı*. (M. M. Şahin, Çev.) İstanbul: Agora Kitaplığı.
- İnaç, H. (2005). *AB'ye entegrasyon sürecinde Türkiye'nin kimlik problemleri*. Ankara: Adres Yayınevi.
- Karadağ, A. ve Yaman, H. (2018). Üç farklı milliyetçilik. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 9(2), 84-108.
- Karpat, K. (1995). Kimlik sorununun Türkiye'de tarihi, sosyal ve ideolojik gelişmesi. S. Şen (Haz.), *Türk aydını ve kimlik sorunu içinde*. İstanbul: Bağlam Yayınları
- Karpat, K. (2010). *Türk demokrasisi tarihi sosyal, kültürel, ekonomik temeller*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Kedourie, E. (1961). *Nationalism*. London: Hutchison University Library
- Kellas, J. G. (1998). *The politics of nationalism and ethnicity*. New York: St.Martin's Press.
- Kohn, H. (1944). *The idea of nationalism: A study in its origins and background*. New York: Macmillian.
- Kongar, E. (1996). *Türk toplum bilimcileri*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Laçiner, Ö. (1995). Evrenselden kaçış olarak milliyetçileşme. *Birikim Dergisi*. <https://birikimdergisi.com/dergiler/birikim/1/sayi-75-temmuz-1995/2273/evrenselden-kacis-olarak-milliyetçileşme/2753> adresinden 28.03.2021 tarihinde edinilmiştir.
- Lewis, B. (2008). *Modern Türkiye'nin doğuşu*. (B. Turna, Çev.) Ankara: Arkadaş Kitabevi.
- MHP ARGE (2004). *Avrupa Komisyonu'nun Türkiye ilerleme raporu, etki raporu ve tavsiyeleri genel değerlendirme*. Ankara: MHP.
- Milliyet (2007). Bahçeli, Öcalan için mitingde urgan fırlattı. <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/bahceli-ocalan-icin-mitingde-urgan-firlatti-204313> adresinden 03.04.2021 tarihinde edinilmiştir.
- Milliyetçi Hareket Partisi (2009a). Parti tüzüğü. http://temayyul.mhp.org.tr/usr_img/_mhp2007/kitaplar/mhp_parti_tuzugu_2009_opt.pdf adresinden 03.04.2021 tarihinde edinilmiştir.
- Milliyetçi Hareket Partisi (2009b). Parti programı. https://www.mhp.org.tr/usr_img/_mhp2007/kitaplar/mhp_parti_programi_2009_opt.pdf adresinden 03.04.2021 tarihinde edinilmiştir.
- Milliyetçi Hareket Partisi (1999). *Lider Türkiye'ye doğru: 1999 seçim beyannamesi*. Ankara.
- Mouffe, C. (1999). Deliberative democracy or agonistic pluralism?. *Social Research*, 66, 55-65.
- Mouffe, C. (2008). *Siyasetin dönüşü*. (F. Bakırcı & A. Çolak, Çev.) Ankara: Epos Yayınları.

- Mouffe, C. (2019). *Sol popülizm*. (A. Yanık, Çev.) İstanbul: İletişim.
- Musil, Ayan, P. (2011). *Authoritarian party structures and democratic political setting in Turkey*. New York: Palgrave Macmillian.
- Odatv (2018). Devlet Bahçeli bu görüntülerden çok utanacak. <https://odatv4.com/siyaset/devlet-bahceli-bu-goruntulerden-cok-utanacak-18121826-152414> adresinden 08.09.2021 tarihinde edinilmiştir.
- Özkırmılı, U. (2019). *Milliyetçilik kuramları: Eleştirel bir bakış*. 8. Baskı. Ankara: Doğubatı.
- Parsons, T. & Platt, G. M. (1973). *The American University*. Cambridge: Harward University Press.
- Poulton, H. (1999). *Silindir şapka bozkurt ve hilal*. (Y. Alogan, Çev.) İstanbul: İletişim.
- Renan, E. (1996). What is a nation?. G. Eley & R. G. Suny (Ed.), *Becoming a national: A reader içinde* (ss. 45-55). Oxford: Oxford University Press.
- Sarıнай, Y. (1994). *Türk milliyetçiliğinin tarihsel gelişimi ve Türk Ocakları (1912-1931)*. İstanbul: Ötüken.
- Smith, A. (2010). *Nationalism: Theory, ideology, history*. London: Polity Press.
- Smith, A. (1994). *Milli kimlik*. (B. S. Şener, Çev.) İstanbul: İletişim.
- Snyder, L. (1954). *The meaning of nationalism*. New Brunswick: Rutgers University Press.
- Sönmez, S. S. (2016). Dünden bugüne milliyetçilik: Küresel dünyada yükselen sesler. <https://www.kirmizilar.com/tr/index.php/konuk-yazarlar2/1532-dunden-bugune-milliyetcilik-kuresel-dunyada-yukselen-sesler> adresinden 21.06.2020 tarihinde erişilmiştir.
- Şen, B. (2008). Türkiye’de küreselleşme tartışmaları ve sonuçları (Doktora tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Tanör, B. (1996). *Osmanlı-Türk anayasal gelişmeleri: 1789-1980*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Turan, E. (2011). Milliyetçilik teorisinin gelişimi ve Türk milliyetçiliği. *Sosyoteknik*, 1(1), 135-147.
- Turan, E. (2000). Türk siyasal ve toplumsal yaşamında MHP’nin yeri ve kimliği (Yükseklisans tezi). Konya: Selçuk Üniversitesi.
- Tüfekçioğlu, H. (1992). Cumhuriyet ideolojisi ve Türk basını. *Sosyoloji*, 3(3), 45-96.
- Türkdoğan, O. (1983). *Milli kültür modernleşme ve İslam*. İstanbul: Üçdal Neşriyat.
- Türkeş, A. (1990). *Temel görüşler*. Ankara: Bizim Ocak Kulübü.
- Türkeş, A. (1976). *Yeni ufuklara doğru*. İstanbul: Kamer Yayınları.
- Türkeş, A. (1975). *Dokuz ışık*. İstanbul: Kutluğ Yayınları.
- Uzun, T. (2020). Sert bakışlı gençler: “Ülkücüler”. <https://www.perspektif.online/sert-bakisli-gencler-ulkuculer-2/> adresinden 03.04.2021 tarihinde erişilmiştir.
- Weber, M. (1996). *Sosyoloji yazıları*. (T. Parla, Çev.) İstanbul: İletişim.
- Yaşarbaş, E. (1996). *Ülkücünün el kitabı*. İstanbul: Kamer Yayınları.
- Yazıcıoğlu, M. (1998). Milliyetçilik devlet millet kaynaşmasının temel ilkesidir. *Türkiye Günlüğü*, 50, 152-161.
- Zürcher, E. J. (2000). *Modernleşen Türkiye’nin tarihi*. (Y. S. Göner, Çev.) İletişim: İstanbul.

Extended Abstract

According to modern nationalist theory, nationalism is a modern phenomenon. Theorists, who evaluate nationalism from a modernist approach, claim that nationalism serves the needs of “social integration” by using techniques such as “inventing tradition” or by dissolving ethnic minorities into dominant groups through the assimilation process. According to the modernist theory, nationalism is an idea that is utilized to create a nation united in the minimum commons formed by national education, mass media.

Social integration is seen as an issue of vital importance for Turkey. Discussions on the issue of social integration became evident in the context of concerns that social segregation and polarization would lead to the division of society and threaten the survival of the state. The Nationalist Movement Party (NMP) is the political party that puts the emphasis on social integration through the notion of “the national unity and integrity” of Turkey.

The aim of this article is to investigate whether or not the Nationalist Movement Party (NMP), the mainstream political representative of nationalism in Turkey, fulfills its social integration function. The article aims at analyzing to what extent the NMP can respond to the social integration needs in Turkey. The main hypothesis of the article is that the NMP’s political discourse serves the needs of social segregation rather than social integration by creating an “inner” and “outer” other. In the study, examining whether nationalism serves the needs of social integration or social segregation from a comparative perspective with a specific focus on the case of the NMP, approaches to the issue of social integration and segregation are, first, scrutinized. Then, the relationship of nationalism with social integration and social segregation functions is critically analyzed with reference to the NMP.

This analysis is based on the speeches of NMP leaders, election statements, and congress speeches. In addition, general academic literature on nationalism, and books, articles and theses written on NMP are examined. The aim of the article is to shed some light on the relationship between nationalist discourse and the issue of social integrity in the Turkish context by a specific reference to the NMP.

In the first part of the article, we first look at the literature on nationalism from the perspectives of primordial, modernist, and ethno-symbolist theories. Since the NMP is considered as the main bearer of nationalist ideology in Turkey in the modern period, and the party aims to create a unified society within the framework of a shared national identity, we explain the function of nationalism according to some modernist theorists such as Hobsbawm, Gellner, Anderson, Carr. The modernist approach sees nations and nationalism as structures belonging to the modern age. According to the modernist approach, nations and nationalism emerged as a result of modern processes such as capitalism, industrialization, and the establishment of centralized states, urbanization, secularization, and the formation of mass media, modern national education. According to the modernist approach, nationalism is the main ideology of nation-states.

We then explain the concept of social integration and its relationship with nationalism. In this context, we focus on the social integration perspectives of some scholars such as Parsons, Fichter, Weber, Durkheim, and Gökalp. We conclude that the integrative discourses of nationalism, in fact, marginalize differences by ignoring them.

Thirdly, we analyze the segregationist dimension of nationalism by focusing on ethnic nationalism. Here, we look at Renan’s concepts of civil nationalism of the West and ethnic nationalism of the East. We also look at conservative nationalism, and then, we discuss whether nationalism in Turkey is separatist or unifying.

Fourthly, we summarize the development of Turkish nationalism. While doing this, we also analyze the ideological framework of the NMP, with a specific focus on its historical development, and how different processes in Turkish political life shape the ideology of the NMP.

Lastly, we question whether the NMP serves the needs of social integration or social segregation. For this purpose, we look at Alparslan Türkeş’s understanding of nationalism who was the first leader of NMP. We also analyze speeches of the second and current leader of the NMP, Devlet Bahçeli, election manifestos of the party and its programs and regulations. In our analysis, we mainly focus on the period between 1999 and the present.

In the article, we argue that the political desire of the NMP is to fuse different identities into the common values of Turkish-Islamic identity. Another characteristic feature of the political discourse of the NMP is the paranoid attitudes towards foreign ideologies such as communism. This fear is based on the idea that national and spiritual values are eroded by ideologies such as communism and liberalism. For the NMP, in order to fight against these foreign and malicious thoughts, it is necessary to unite around national historical and cultural values of Turkishness. The NMP perceives those who defend foreign, non-national ideologies other than Turkish nationalism, and who emphasize their own ethnic-national identity instead of Turkish national identity, as the allies of global powers and as “internal enemies”. We conclude that, because of these features, it seems possible to say that the NMP boosts social polarization and segregation rather than social integration by creating internal and external “others”.